

Nabídka a dostupnost volnočasových aktivit pro žáky z etnicky a/nebo sociokulturně odlišného rodinného prostředí se zaměřením na romskou menšinu

Bakalářská práce

Studijní program:

B7505 Vychovatelství

Studijní obor:

Pedagogika volného času

Autor práce:

Alexandr Rokos

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Simona Kíryková, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání bakalářské práce

Nabídka a dostupnost volnočasových aktivit pro žáky z etnicky a/nebo sociokulturně odlišného rodinného prostředí se zaměřením na romskou menšinu

Jméno a příjmení: **Alexandr Rokos**
Osobní číslo: P18000063
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je:

- zjištění dostupnosti volnočasových aktivit pro žáky z romské etnické menšiny s regionálním zaměřením na Šluknovský výběžek
- analýza aktuálních problémů romského etnika v regionu (nezaměstnanost, ekonomická úroveň domácností, přístup k bydlení, vzdělávání atd.) jako faktorů ovlivňujících nabídku, zájem, motivaci a přístup k volnočasovým aktivitám
- komplexní zhodnocení současné situace a možná formulace návrhů a doporučení, ke zlepšení stávajícího stavu.

Zdroje podkladových údajů:

- oficiální webové stránky romských sdružení, komunitních center, nízkoprahových klubů, zájmových organizací
- studie, publikace
- terénní šetření - kontakty na respondenty: např.: spolupráce s oblastní charitou, neziskovými organizacemi, komunitními centry, nízkoprahovými kluby, pedagogy v místních základních školách, vedoucími v zájmových organizacích, a z vlastních kontaktů tazatele

Použité metody:

- kvantitativní technika
- dotazníkové šetření

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Radix, 2004. ISBN 80-86031-48-9.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- KALEJA, M. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě- Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978- 80- 7368-943-8.
- NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 2. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 80-7067-310-9
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5
- ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178250-5
- SPOUSTA, V. (ed.) *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X
- ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0
- VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0428-2.

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Simona Kíryková, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

1. května 2021

Alexandr Rokos

Poděkování:

Rád bych poděkoval vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Simoně Kirykové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení. Poděkování rovněž patří mojí nejbližší rodině za podporu a motivaci.

Anotace:

Bakalářská práce je věnována nabídce a dostupnosti volnočasových aktivit pro žáky z etnicky anebo sociokulturně odlišného prostředí se zaměřením na romskou menšinu. Teoretická část vymezuje pojem volný čas, zabývá se historií romského etnika, jeho vztahu k volnému času a integraci Romů do společnosti. Praktická část analyzuje nabídku a dostupnost volnočasových aktivit formou dotazníkového průzkumu, konkrétně v Rumburku, Jiřikově, Šluknově, Krásné Lípě a Varnsdorfu. K analýze byla využita data z internetových portálů Ministerstva vnitra České republiky, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a organizací věnujících se volnočasovým aktivitám ve zkoumaném regionu. Získané odpovědi jsou analyzovány a data použita za účelem ověření výzkumných otázek. Závěrem jsou navržena opatření s cílem zvýšit motivaci romských žáků k účasti na volnočasových aktivitách. Závěr shrnuje a hodnotí výsledky výzkumu.

Klíčová slova: volnočasové aktivity, Romové – historie – integrace, volný čas – historie, funkce, pojem, organizovaný a neorganizovaný volný čas, rodina, škola, motivace

Annotation:

The bachelor thesis is dedicated to investigating the availability of and access to leisure time activities for pupils belonging to a socio-culturally different family background, specializing in the Gipsy minority. The theoretical part defines the concept of leisure time, deals with the history of Gipsy ethnic group, its relationship to leisure time and their integration into society. The practical part analyses investigating the availability of and access to leisure time using questionnaire survey in Rumburk, Jiřikov, řluknov, Krásná Lípa a Varnsdorf. For the analysis was used data from internet sites of Ministry of the Interior, Ministry of Labour and Social Affairs, Ministry of Education Youth and Sports in Czech Republic, which focus on leisure time activities in examined region. Gained answers are analysed and data are used for the purpose of verification of research questions. Finally there are suggested measures which are aimed at increasing motivation of Gypsy students to participate on leisure activities. The conclusion summarizes and evaluates results of the research.

Key words: leisure activities, Gypsies – history – integration, leisure time – history, functions, concept, organised and unorganised leisure time, family, school, motivation

Obsah

1 Úvod.....	12
Cíl práce.....	13
2 Volný čas.....	14
2.1 Historické pojetí volného času.....	14
2.2 Pojem volný čas a jeho funkce.....	16
2.3 Organizovaný a neorganizovaný volný čas a ovlivňující faktory.....	18
2.4 Volný čas romských dětí.....	21
3 Romové	23
3.1 Historie a současnost Romů.....	23
3.2 Postavení Romů ve společnosti a jejich integrace.....	27
3.3 Romové: chudoba, sociální vyloučení a romské organizace.....	33
4 Empirická část.....	35
4.1 Základní sociodemografická data Šluknovského výběžku.....	35
4.2 Organizace na Šluknovsku poskytující volnočasové aktivity.....	36
4.3 Deskripce výzkumného šetření.....	39
4.4 Místo realizace a cílová skupina respondentů.....	41
4.5 Prezentace zjištěných dat	42
4.6 Shrnutí výsledků šetření.....	50
4.7 Diskuse.....	52
4.8 Návrhy a doporučení.....	52
5 Závěr.....	54
6 Bibliografie.....	56
7 Přílohy.....	60

Seznam tabulek

Tabulka 1 Šluknovský výběžek: počty obyvatel, průměrný věk, počet ZŠ

Tabulka 2 Věková struktura respondentů

Tabulka 3 Co pro tebe znamená volný čas?

Tabulka 4 Kolik hodin volného času denně máš?

Tabulka 5 S kým nejraději trávíš svůj volný čas? (dle počtu respondentů)

Seznam grafů

Graf 1 Věková struktura respondentů dle pohlaví

Graf 2 Navštěvuješ nějaký kroužek? (dle počtu respondentů)

Graf 3 Pokud nenavštěvuješ kroužky, z jakého důvodu? (dle počtu respondentů)

Graf 4 Chtěl bys navštěvovat nějaký kroužek? (dle počtu respondentů)

Graf 5 Pokud navštěvuješ kroužek, jak často v týdnu? (dle počtu respondentů)

Graf 6 Kolik hodin týdně celkem trávíš na kroužku/ kroužcích? (dle počtu respondentů)

Graf 7 Co nejraději děláš ve svém volném čase? (dle počtu respondentů)

Graf 8 Kolik času věnuješ uvedené činnosti? (dle počtu respondentů)

Graf 9 Činností, kterým je věnováno nejvíce a nejméně času.

Graf 10 zajímají se rodiče o to, jak a kde trávíš volný čas?

Seznam zkratk:

ČR: Česká republika

ČSÚ: Český statistický úřad

DDM: Dům dětí a mládeže

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ZMCA: Young Men's Christian Association

YWCA: Young Women's Christian Association

ZŠ: základní škola

1 Úvod

Základním prvkem této bakalářské práce jsou možnosti a způsob trávení volného času žáků z etnicky anebo sociokulturně odlišného rodinného prostředí se zaměřením na romskou menšinu ve Šluknovském výběžku. V práci jsou současně analyzovány aktuální problémy romského etnika v regionu, jako je nezaměstnanost, ekonomická úroveň domácností, chudoba, sociálně vyloučené lokality, romská ghetta, přístup Romů k bydlení a oblast vzdělávání, jako možné faktory ovlivňující zájem romských žáků, jejich motivaci v přístupu k volnočasovým aktivitám a také jejich informovanost o možnostech trávení volného času.

Volný čas je v životě každého člověka prvek, který je pro jedince v současné společnosti nezbytným faktorem a součástí života, přičemž snahou každého člověka je mít volného času co nejvíce. Protože každý člověk představuje individualitu, a i jeho náhled na pojem volný čas a smysl jeho využití je dosti odlišný. Pro některé jedince představuje volný čas špičkové sportovní aktivity a výkony, jiný jeho využití vidí spíše v oblasti kulturní. Naopak někomu přináší pocit uspokojení volný čas trávit nicneděláním. Volný čas, jeho využití a vlivy na člověka je téma které je v současné společnosti „rychlosti a výkonu“ velmi frekventované. Nejen v oblasti pedagogiky, ale zasahující také psychologii, sociologii, ekonomiku a další obory.

V teoretické části práce je zpracována problematika volného času. Stručně zpracována je historie Romů začínající v Indii, následně jejich migrace do Evropy a posléze do celého světa. Chronologicky je prezentována historie Romů na území Evropy a Českého království, až po současnost. Pozornost je věnována také postojům každé společnosti k tomuto etniku. V České republice jde konkrétně o integraci Romů do společnosti, a s tím související: diskriminace, nezaměstnanost, nízká vzdělanost, chudoba a sociální exkluze, kriminalita, odlišný životní styl a hodnoty Romů. Z tohoto následně vyplývající problematické soužití s majoritní společností, dostupnost volnočasových aktivit a jejich akceptace romskými žáky pak jako důležitý a spojující faktor integrace do společnosti. Problematika volnočasových aktivit Romů je konkrétně prezentována na situaci ve Šluknovském výběžku.

Praktická část je zaměřena na analýzu dostupnosti zkoumaných aktivit pro žáky z romských rodin, v návaznosti na možnosti volnočasových aktivit dostupných v regionu, a v souvislosti se sociálním klimatem rodiny i jejími ekonomickými možnostmi. Zjišťování bude

realizováno formou dotazníkového průzkumu, konkrétně v obcích Rumburk, Jiříkov, Šluknov, Krásná Lípa a Varnsdorf. Získané informace budou analyzovány a data použita za účelem ověření výzkumných otázek. Nakonec budou zhodnocena a navržena opatření, týkající se dostupnosti volnočasových aktivit pro žáky z romské etnické menšiny.

Multikulturalita současné společnosti je majoritou vnímána jako citlivé téma. Romské etnikum historicky bylo spíše v každé společnosti perzekuované. Lze konstatovat, že jsou stále, a přetrvávají určité stereotypní náhledy na romskou menšinu. V souvislosti s touto prací je možno konstatovat, že se jedná i o pohled na romské děti, na jejich chování, životní styl rodin atd. Stále existuje negativní názor majority na možnou změnu postojů a chování romského etnika, jejímž výsledkem by bylo nekonfliktní, bezproblémové soužití s majoritní společností. Přestože postoje na romské etnikum a multikulturalitu komplexně doznaly po roce 1989 změn, většina názorů na Romy, jak již bylo uvedeno, zůstává beze změn.

Cíl práce

Cílem práce je zjišťování dostupnosti volnočasových aktivit pro žáky z romské etnické menšiny, s regionálním zaměřením na Šluknovský výběžek. Práce také analyzuje aktuální problematiku romského etnika v regionu, jako je nezaměstnanost, ekonomická úroveň domácností, chudoba, sociálně vyloučené lokality, romská ghetta, přístup Romů k bydlení a oblast vzdělávání, jako možné faktory ovlivňující nabídku, zájem a motivaci romských žáků v přístupu k volnočasovým aktivitám. Současně také zkoumá informovanost o možnostech využívání volného času. Výsledkem bude hodnocení přístupu romských žáků k volnočasovým aktivitám, jejich zájmu o tyto aktivity, vyhodnocení případných chybějících aktivit a současný stav jejich možné realizace v této oblasti. Závěrem pak bude provedeno komplexní zhodnocení současné situace a možná formulace návrhů a doporučení, ke zlepšení.

2 Volný čas

2.1 Historické pojetí volného času

Jak uvádí Spousta (1994, s. 10), „*Volný čas existoval v průběhu lidských dějin stále, aniž byl pocíťován jako problém, aniž by zadával příležitost k zvláštním úvahám. Střídání činnosti a odpočinku odpovídá biologickému rytmu, vlastnímu živočišné říši, u člověka nabylo podoby střídání práce a volného času.*“

Pácl (1988, s. 137) konstatuje, že oddělení práce a volné času souvisí se vznikem třídních společností, kde volný čas představuje fenomén moci vládnoucích tříd v daném společenském řádu, a naopak práce představuje faktor který je spjat s vykořisťovanou a utiskovanou třídou.

V Řecku a Římě, uvádí Petrušek (2003, s. 51), patřila práce prioritně otrokům a nesvobodným lidem. Příslušníci vyšší vrstvy společnosti se práci, přestože nutné a užitečné, většinou nevěnovali. Mohli tedy disponovat volným časem a věnovali se činnostem privilegovaným: politice, rétorice, či veřejným diskusím, nebo náboženským rituálům.

Také středověk, konstatuje Bláha (1998, s. 35), představoval pro nižší společenské vrstvy především zatížení prací a na nějaké možnosti využití volného času neměli většinou ani pomyslení. Pouze udržování lidových zvyků a tradic lze uvést jako určité kulturní využití volného času. Protipólem byla opět část lidí vlastnicích majetek, který jim umožňoval disponovat volným časem.

V období pozdního středověku, uvádí (Pácl, 1988, s. 152), bylo možno pozorovat příklon k antickým myslitelům a v tomto důsledku nový pohled na práci a volný čas. Thomas More ve svém díle „Utopie“ specifikuje práci jako sociální nutnost, jež vytváří potřebné materiální hodnoty, nutné a nezbytné pro společnost. Pouze po jejich vytvoření pak může člověk disponovat volným časem. Thomas Campanella ve spise „Sluneční stát“ rozděluje práci mezi všechny občany, přičemž délka pracovní doby je na jím prezentovaném smyšleném ostrově kratší než v „Utopii“. Toto spravedlivější rozdělení práce mezi všechny občany, její nezbytnost jako nutnost pro následné disponování volným časem nový společenský řád – kapitalismus neakceptoval.

S rozvojem moderní strojové výroby, uvádí Pávková (2004, s. 21), v průmyslu postupně dochází k tlakům ze strany dělnictva na postupné zkracování pracovní doby, která zatím představovala převážnou část dne dospělých, mládeže i dětí. V první polovině 19. století, píše Hofbauer (2004, s. 26), činila pracovní doba 12-14 hodin, postupně bylo docíleno 8hodinové pracovní doby. Jak uvádí Pávková (2004, s. 21), cílem bylo získat dostatek času na regeneraci pracovních sil a následně také na rozvoj zájmů, vzdělávání, sociální a veřejnou činnost. Tehdy začínaly vznikat vzdělávací, hudební, tělovýchovné nebo turistické aktivity. Vznikaly kluby, dělnické domy, politické a sociální organizace.

„Tento vývoj oslaboval výraznou časovou převahu pracovní doby nad sférou volného času; umožnil ho demokratizovat a sekularizovat, obsahově diferencovat a přibližovat potřebám a zájmům jednotlivců a věkových, sociálních a zájmových skupin také mladé generace. Zásluhou obcí, sdružení dospělých i mládeže, osvědčených pedagogů, lékařů a veřejných pracovníků se rozvíjely nové typy činností a realizačních institucí (Pávková, 2004, s. 21).

Docházelo ke dvěma způsobům vzniku těchto činností a institucí, jež přetrvaly až dodnes:

1. Aktivity a zařízení jednoznačně určená pro dospělé, pouze s částí pozornosti k mládeži a dětem. Například tělovýchovné činnosti, hřiště, tělocvičny tělovýchovná sdružení.
2. Sdružení zaměřená pouze na děti a mládež. V Anglii například YMCA a YWCA. Počátkem 20. století skautské hnutí.

Pracovní týden, jak zmiňuje Hofbauer (2004, s. 26), byl kolem roku 1900 šestidenní. Požadavek na 40 hodinový týden, vyvstal ve třicátých letech 20. století. Po přerušení 2. světovou válkou (1939-1945) se pak objevil až koncem padesátých let. V následujících desetiletích začal přechod k pětidennímu pracovnímu týdnu. Počátkem devadesátých let 20. století se pak začalo hovořit o čtyřdenním pracovním týdnu a pružné pracovní době.

Jak konstatuje Pávková (2004, s. 22), ekonomický a politický vývoj ve 20. století umožnil rozvoj těchto zařízení volného času především v západoevropských zemích. Střední a východní Evropa byly v tomto pozadu. Zde se jednalo spíše o aktivity spojené se sociálními a

zdravotními potřebami dětí ze sociálně slabých vrstev, jako například ozdravovny, nebo tábory pro sociálně a zdravotně znevýhodněné.

Publikace Pávkové a kolektivu poskytuje ucelený náhled na historii vývoje volného času a umožňuje tak pochopit jeho důležité postavení v současné společnosti. Od dob kdy volný čas byl pouze privilegiem bohatých, až po jeho funkci v moderní společnosti. Tato publikace byla vybrána ve vztahu k tématu práce, neboť také specifikuje důležitou oblast volného času a to jeho význam pro děti a mládež.

2.2 Pojem volný čas a jeho funkce

Specifikací pojmu volný čas se zabývá mnoho autorů odborných publikací a s tím spojené jsou i přístupy definování tohoto pojmu. Pávková (2008, s. 13), jej definuje jako sféru povinností a sféru volného času. „*Volný čas lze chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil*“ (Průcha, Walterová, Mareš, in Pávková, 2008, s. 13).

Hofbauer prezentuje pojem volný čas jako: „*Volný čas je charakterizován jako činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení*“ (Hofbauer, 2004, s. 13).

Volný čas, uvádí Pávková (2008, s. 13), představuje odpočinek, rekreaci, zájmovou činnost, zábavu, vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost a s tím i časovou ztrátu s těmito činnostmi spojenou. Z hlediska volného času dětí a mládeže do něj však nepatří vyučování, péče o zevnějšek, sebeobsluha, povinnosti v rodině, či další uložené vzdělávání. Taktéž jeho součástí nejsou činnosti jako jídlo spánek, hygiena či zdravotní péče.

Němec prezentuje volný čas takto: „*Volný čas je čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i jeho tvůrčí schopnosti, Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu*“ (Němec 2002, s. 17).

Funkce volného času

Francouzský sociolog Roger Sue, (in Hofbauer, 2004, s. 14), uvádí tyto funkce volného času:

- psychosociologickou (uvolnění, zábava, odpočinek),
- sociální (socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině),
- terapeutickou,
- ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, nebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Funkce sociální představuje socializaci v různých prostředích včetně rodiny, vztah ke skupině a potvrzení vlastní osobnosti a uznání. Terapeutická funkce zahrnuje zdravotní a smyslový rozvoj, prevenci chorob a zdravý životní styl. Ekonomickou funkci zde Roger Sue, (in Hofbauer, 2004, s. 14), prezentuje jako hospodářsky důležitou pro jedince i společnost.

Pávková, (2008, s. 15), dělí volný čas dle těchto hledisek:

- **hledisko ekonomické**, kdy je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, a jakým způsobem se alespoň část nákladů vrátí.
- **hledisko sociologické a sociálně psychologické**, kde je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase formují utváření mezilidských vztahů a zda je pomáhají kultivovat. Poukazuje zejména na to, že způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn především sociálním prostředím, prioritně tedy rodinou. Zde rodiče představují vzory, buď pozitivní, nebo negativní. Školy mohou do určité míry plnit kompenzační roli v případě špatného vlivu rodiny, nebo nezájmu o způsob trávení volného času dítěte. Za rizikové období považuje Pávková zejména období dospívání, kdy narůstá vliv různých vrstevnických skupin. Zde nedostatek volnočasových aktivit společně s možnou absencí pozitivních sociálních vazeb může vést až k tomu, že jedinec hledá seberealizaci v sociálně závadném prostředí.
- **hledisko politické**, jako atribut představující míru zasahování svými orgány do volného času obyvatelstva, ovlivňující školskou politiku. Tzn. zda v rámci školní soustavy bude věnována i dostatečná pozornost zařízením ovlivňujícím volný čas.
- **hledisko hygienické** sledující, jak volnočasové aktivity schopny podporovat zdravý tělesný a duševní vývoj člověka, neboť správné využívání volného času má pozitivní

vliv na zdravotní stav člověka. Zdravotníci sledují zejména denní režim, hygienu prostředí i sociálních vztahů a také hygienu duševního života člověka.

- **hledisko pedagogické a psychologické** sleduje především věkové a individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo směřovat k rozvoji aktivit jedince, podporovat spontaneitu, seberealizaci, rozvíjet sociální kontakty, ale také poskytovat pocit jistoty a bezpečí. Cílem tohoto hlediska je výchova ve volném čase a učení se volnému času.

Francouzský pedagog Dumazedier, (in Knotová, 2011, s. 33), specifikuje funkce volného času takto:

- **odpočinek**, kde volný čas slouží k zotavení, osvobození od únavy, reprodukci pracovní síly a odstranění fyzického nebo psychického napětí.
- **rozptýlení**, je prostor pro zábavu, únik od monotónní práce, nebo únik do fiktivních činností v imaginárním světě.
- **rozvoj**, který by měl sloužit k podpoře rozvoje osobnosti, např. prostřednictvím činností v kreativních, kulturních a společenských sdruženích.

2.3 Organizovaný a neorganizovaný volný čas a ovlivňující faktory

Jak konstatuje Hofbauer (2004, s. 34), všechny výše jmenované funkce volného času jsou přítomny ve dvou typech volnočasových aktivit. Jako organizovaný volný čas a volný čas neorganizovaný.

Organizovaný volný čas představuje na jedné straně skupinu účastníků volnočasových aktivit (děti, mládež), na straně druhé pak profesionální instruktory, lektory atd., kteří vědí, jakým způsobem postupovat a chovat se k účastníkům. Zde dochází k vzájemné výměně informací, zkušeností a zážitků.

Neorganizované trávení volného času charakterizuje spontaneita trávení volného času. Tzn. dělat si pouze to co se mně líbí, zajímá a co opravdu chci. Děti se pohybují pouze mezi sebou, rychleji se socializují, neboť jim do jejich her nezasahuje žádná „dospělá“ autorita. *„Dobrovolná účast rozšiřuje prostor a možnosti života dítěte a mladého člověka, naplňuje ho novými zážitky a zkušenostmi, spojuje realizaci individuálních potřeb a zájmů s účastí na společné činnosti“* (Hofbauer, 2004, s. 98).

Jak zdůrazňuje Vážanský (2001, s. 36), zájmy jedince při využívání volného času vypovídají nejenom o jeho kognitivní, ale i emocionální sféře osobnosti. Pávková et. al. (2008, s. 83–88), člení činnosti ve volném čase na několik typů:

- Odpočinkové a rekreační a činnosti

Nejefektivnější formu odpočinkové činnosti představuje spánek. Tato činnost má klidný charakter a je fyzicky i psychicky nenáročná. Oproti tomu činnost rekreační je fyzicky vydatná, nejlépe realizovaná na zdravém vzduchu. Jednat se může o činnost tělovýchovnou, nebo manuální pracovní činnost. Význam odpočinkových a rekreačních činností tkví v odstraňování psychické a fyzické únavy.

- Společenskovední činnosti

Patří sem činnosti vedoucí k poznání aktuálního společenského dění i historických souvislostí. „*Pěstují vztah k vlasti, k mateřskému jazyku, k demokratickým a humanistickým tradicím našeho národa*“ (Pávková et. al. 2008. s. 94). Patří sem například společenská výchova, výchova k vlastenectví, rodičovství. Zahrnuje široký okruh činností např. sběratelství, studium cizích jazyků, sledování společenských či politických událostí. Tímto následně dochází k získávání informací z různých oblastí lidské činnosti a osobnostnímu rozvoji jednotlivce.

- Pracovně-technické činnosti

Tyto činnosti přispívají k zdokonalování manuálních dovedností, rozšiřují technické vědomosti a poznatky a napomáhají jejich uplatňování v praxi. Umožňují lépe pochopit význam odborné kvalifikace v současné době rychlého rozvoje vědy a techniky.

- Přírodovědné činnosti

Tyto činnosti rozšiřují vědomosti o dění v přírodě a vztah k její ochraně. Utvářejí povědomí o důležitosti ochrany životního prostředí ve smyslu morální odpovědnosti každého člověka. Například žáci mladšího školního věku projevují zájem o zvířata. S přibývajícím věkem pak dochází k profilování na specializované činnosti jako je například rybářství, chovatelství atd.

- Esteticko-výchovné činnosti

Tyto činnosti jsou orientovány na formování a rozvíjení výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu. Zvláště významné jsou především vlastní tvořivé aktivity, které jedinci přinášejí nové emocionální a zážitky a podporují motivaci.

- Tělovýchovné, sportovní a turistické činnosti

Podporují především rozvoj fyzické a psychické odolnosti. Jejich aktivní rozvoj přispívá zejména v dnešní době, ke klesající fyzické zdatnosti dětí. Tyto činnosti jsou pro děti přitažlivé a z hlediska zdravotního potřebné. Mohou tak fixovat potřebu jejich aktivního provozování i v dospělosti. Jejich význam je současně v oblasti socializační, neboť při jejich provozování dochází ke kontaktu s širokým okruhem nových lidí.

Jak uvádí Vážanský *„Určujícími okolnostmi korigujícími sféru volného času a její kvalitativní stránku jsou (bez nároku na pořadí); společenské prostředí (jeho vyspělost, vztahy, požadavky na osobnost apod.), aktuální stav společnosti (životní úroveň, společensko-politické podmínky, nálady a mínění obyvatelstva, příslušnost, národnost, bytové poměry atd.), sociodemografičtí činitelé, (natalita a mortalita, migrace, klasifikace životních etap, vzdělání aj.), psychologické a fyziologické faktory)mezilidské vztahy, motivy, aspirace, potřeby, asertivita atd., resp. věk, pohlaví, zdravotní stav atd.“* (Vážanský, 2001, s. 35).

Jak zdůrazňuje Hofbauer (2004, s. 56), z výše uvedených činitelů je rozhodujícím činitelem pro volnočasový život, rodina. Ta vytváří základní hmotné podmínky, začíná s výchovou a vzděláním, rozvíjí mezilidské vztahy a poskytuje sociální ochranu. Velký vliv na volný čas má následně zejména škola, vrstevnické skupiny ale také média a jak bylo výše uvedeno Vážanským, (2001, s. 35), jedná se o komplexní působení okolního prostředí. Jak uvádí Hájek (2008, s. 34), jaká bude celoživotní orientace člověka, to již předurčuje volný čas dětí a mládeže, a z tohoto důvodu je mu věnována mimořádná pozornost. Dává možnost mladé generaci poznávat, jak k volnému času přistupovat nejenom v současnosti, ale i v dospělém věku.

2.4 Volný čas romských dětí

„Volný čas romské dítě tráví velmi svobodně. Rodiče se intenzivně v této oblasti neangažují, velmi sporadicky se některé romské děti účastní školou nabízených kroužků stimulující učení, schopnosti, jejich nadání. Volný čas je tak v rukou „ulice“, kde dítě hledá naplnění časového prostoru, a mnohdy naráží na okolnosti, které jeho osobnost formují nepříznivě“ (Kaleja, 2011, s. 45).

Jak zdůrazňuje Dobšíková (in Balvín, 1997, s. 61), romské dítě se spíše zúčastňuje života dospělých, bez zohlednění svého dětství. Často nemá hračky, které bílým dětem rodiče pořizují, aby rozvíjely logické myšlení. Nemá pastelky, nemodeluje, s rodiči nechodí na procházky a většinou si s nimi ani nepovídají, např. o knížkách. Děti jsou spontánně vychovávány k samostatnosti.

V současné době již nelze jednoznačně přijmout konstatování Dobšíkové o romských dětech bez hraček, pastelek a podobně. V tomto ohledu se situace proměňuje. Většina starších romských dětí má například mobilní telefon a v rodině je k dispozici i počítač. Mimo otázek uvedených v dotazníku však bylo respondenty sděleno, že například výlety s rodiči jsou velmi marginální záležitostí.

Romské děti upřednostňují aktivity, které jdou vykonávat lehce. Například tělesné aktivity, zpěv, poslech hudby, hru na hudební nástroje, ale málokdo má vůli naučit se noty. Přestože sporty a tělocvik mají rády, schází jim vytrvalost trénovat ve sportu.

Oláh, (in Balvín, 1997, s. 71), v souvislosti s volnočasovými aktivitami romských dětí doporučuje, aby ve vedení zájmových organizací (např. dům dětí) působil alespoň jeden romský pracovník, jehož úkolem by bylo pomáhat specifickým potřebám romské komunity při zprostředkovávání volnočasových aktivit.

Tancošová, (in Balvín, s.76) uvádí, že romské děti tráví mnoho volného času sledováním televize, aniž by rodiče kontrolovali, na co se dívají. K tomu lze ještě přičíst častý problém romských dětí, a to je gamblerství. Volnému času dětí a mládeže bylo věnováno také dubnové číslo časopisu Sociální pedagogika (2017, s. 10-28), kde byly prezentovány výsledky studií k tomuto tématu. Přestože studie nebyly zaměřeny konkrétně na romskou menšinu, týkali se i

sociálně slabých rodin. Z výsledků studií vyplynulo, že typickou aktivitou dětí zůstává televize, počítač, poslech hudby a kamarádi. Rozdíl je však v tom, že děti z rodin lépe socioekonomicky situovaných, tráví více volného času organizovaně a zejména rodiče s vyšším vzděláním mají zájem na tom, aby se děti ve volném čase n nudily. Oproti tomu slabší sociálně ekonomické rodiny, rodiče s nižším vzděláním, nechávají rozhodnutí na samotných dětech.

3 Romové

3.1 Historie a současnost Romů

Většina národů svou historii má. Jak uvádí Cohn (2009, s. 31), u Romů tomu tak není. Nedisponují žádnými záznamy ze své historie a většina poznatků je zprostředkována pouze jazykem. Jak konstatuje Hübschmannová (in Jařabová et al., 2000, s. 19), prameny o evropské historii Romů, jsou většinou pořízeny neromskými historiky. Navíc jsou tyto dokumenty poplatné době vytvoření, tzn. pranýřují vše, co je v jejich společnosti odlišné od žádoucích norem. Jak uvádí Cohn (2009, s. 12) skutečné dějepisceví cikánské rasy spočívá ve studiu jejich jazyka. První záznamy romských výrazů údajně pochází z nějaké sussexké krčmy a byly publikovány až velmi později roku 1547. V původních záznamech jsou vedeny jako ukázka řeči Egyptanů, a až později bylo zjištěno, co vlastně znamenají.

Většina pramenů o Romech uvádí, že jejich původ je v Indii. Hancock (2001, s. 13) píše, že se jedná konkrétně o severní Indii, kterou Romové postupně začali opouštět v letech 800–950 n.l. Směřovali na západ do Evropy a jejich příchod je zde datován přibližně v roce 1100 n.l. Jak uvádí Sampson (1923 in Hancock, 2001, s. 13), opustili Indii všichni ve stejné době a hovořili stejným jazykem, který se teprve později rozdělil na dialekty vyskytující se v současné době v Evropě a na Středním východě, na straně druhé na dialekt v Arménii, ve východním Turecku a Evropě. Před vstupem na evropskou půdu došlo k rozdělení kast Domů, (tak byli nazýváni v Indii), do dvou proudů, z nichž jeden směřoval na Pyrenejský poloostrov a druhý základní mířil do Konstantinopole.

Jak je uvedeno v Souboru textů k romské problematice (1997, s. 52), v průběhu 14. století migrovali Romové prakticky po celé západní Evropě, mimo severské státy. Postupně je jejich přítomnost zaznamenána ve Francii, Španělsku, Nizozemí, Itálii, Skotsku, Anglii a roku 1712 je jejich přítomnost dokladována i na Sibiři. V průběhu následujících let jejich migrace zasáhla všechny kontinenty a v současné době žijí Romové na celém světě.

Jak konstatuje Hübschmannová (in Jařabová et al., 2000, s. 23), o postavení Romů v Indii existují různé názory. Jeden uvádí, že Romové patřili k nejnižším kastám, nebo vyvržencům: párijům, čandálům. Druhý názor naopak uvádí, že patřili k nejvyšším vrstvám společnosti tzv.

varnám (stavům) brabhanů nebo rádžputů. Jejich prapředkové měli svá území i panovníky, tvořili samostatné etnikum, které ale bylo v době árijských výbojů podrobno, zbaveno nezávislosti a uvrženo do nízké kasty. Z těchto populačních skupin, píše Nečas (1999, s. 11), vyrůstal kasty, podobné životu pozdějších Romů, kteří se věnovali kovářství, kotlářství, obchodu, ale také podvodům, krádežím, a odstraňování nečistot.

V opatrování základních životních potřeb byli Romové, jak píše Nečas (1999, s. 11), odkázáni na okolí a z tohoto důvodu byli nuceni k územnímu pohybu projevujícím se jako řemeslnické kočovnictví nebo parazitující potulkou. Řemeslníci například kováři, řemeslníci pracující s kůží, dřevem, hlinou, nebo proutím kočovali v pravidelném okruhu, podmíněném poptávkou po jejich výrobcích. Kdežto hudebníci a kejklíři doplňovali obživu krádežemi, žebrotou a dalšími projevy příživnictví.

Historie Romů na českém území

Někteří badatelé, konstatuje Nečas (1999, s. 17–20), vyslovují domněnku, že první informace o Romech jsou již v Dalimilově kronice. Tato informace je však velmi nepřesvědčivá. Romové zde byli popisováni jako tatarští zvědové, s vysokými klobouky a přiléhavými kalhotami, kteří pili vodu přímo z potoků a prosili o chléb slovy „Kartas boh“. V turečtině toto znamená „Bratře, pane“. V romském jazyce lze toto vyložit jako „Bůh učinil hlad“. Zda se tedy jednalo o Romy nelze jednoznačně potvrdit. Další zmínka je z roku 1399 z „Popravčí knihy pánů z Rožmberka“ o výslechu lapky označeného jako „Cikán“. Opět však není jasné, zda nešlo o jméno, či přezdívku. Třetí nejstarší informace je v jedné ze staročeských kronik, kde je roku 1416 zmíněno toto: „Také toho léta, vláčili se Cikáni po České zemi a lidi mámili“. V českých pramenech je informace o Romech doložena z roku 1417 ve Znojmě, Praze a Chebu. Toto potvrzuje, že českým územím Romové pouze procházeli. Skupiny vedli představitelé s honosnými tituly (vojvodové, vévodové) a prokazovali se ochrannými listy, povětšinou falzifikáty, které jim zajišťovaly volný pohyb a případně i materiální podporu.

Jak uvádí Nečas (1999, s. 23-28), relativně bez problematický přístup Svaté říše římské k Romům, doznal obratu na přelomu 15. a 16. století, kdy byli obviňováni z vyzvědačství ve prospěch Turků. Roku 1577 pak bylo vydáno nařízení, kde zabití prchajícího romského kočovníka nebylo zločinem. V souvislosti s narůstajícím negativním postojem k Romům

vydal Ferdinand I. Mandát o vypovídání kočovných Romů z Českého království. Ten byl následně zpřísněn tak, že Romy lze trestat popravou a mučením, ale pouze romské muže. Ženy a děti měly jako trest, oproti předchozímu utopení, vykonávat různé prospěšné práce. Josef I. pod trestem oběšení zakázal vstup Romů do měst, Leopoldem I. byli prohlášeni za psance tzn., mohli být beztrestně zastřeleni. Také Karel VI. zavedl postihy za poskytování pomoci Romům a trestem pro dopadené romské skupiny bylo setnutí mečem, či oběšení i pro ženy. Také Marie Terezie nařídila vyhošťování Romů ze země a trestem v případě jejich navrácení bylo bičování a trest smrti. Byly organizovány tzv. vizitace proti Romům, tzn. cílené vyhledávání jejich táborů a následné věznění a vynášení rozsudků. Zde nutno dodat, že byl brán v potaz například věk Romů. Ne všechny soudy tedy končily trestem smrti. V případě vyhoštění, například romských žen, jim na záda bylo vyříznuto písmeno R (latinsky relegata, vyhoštěna), byly vymrskány, bylo jim uříznuto ucho a podepsaly prohlášení, že v případě návratu budou sřaty mečem, nebo oběšeny. Toto perzekuování Romů vrcholilo ve 20. letech 18. století, kdy bylo doloženo nejvíce procesů a vyneseno nejvíce trestů smrti. Ve 30. letech 18. století docházelo k určitému „zmírňování“ trestů, a to formou nucených prací na obecním nebo panském sídle. Přes tyto perzekuce se Romové na českém území zdržovali trvale.

Původ Romů, z Indie, není většinou rozporován, názory na jejich historické postavení ve společnosti jsou však kontraproduktivní. Část badatelů tvrdí že patřili k nejnižší kastě, druzí naopak uvádí že patřily k nejvyšší společenské kastě. Z hlediska historického byli však Romové terčem perzekucí, vždy a ve všech oblastech kam migrovali. Lze si položit otázku, co bylo příčinou tohoto postoje společnosti. Romové byli schopní řemeslníci, kotláři, kováři, ale jejich kočovný způsob života, byť v různých dobách, nebyl většinovou společností, akceptován. Odchylovali se od společenských norem dané doby, a již pouze tím vůči nim vznikaly negativní postoje. Nutno však podotknout, a toto uvádí i Nečas (1999, s. 23-28), samotní Romové neměli zájem se do společnosti začlenit. Na vozech kočovali také hudebníci a kejklíři, kteří si však obživu zajišťovali krádežemi, žebrotou, věštěním a různými podvody. Celkově tak Romové získali auru „nežádoucích“. Odpovědí společnosti pak byly tresty, adekvátní dané době, od trestu smrti po nucené práce a vyhoštění. Velmi zjednodušeně (z hlediska historického), lze konstatovat, že společnost kočovné Romy nechtěla. Viděla v nich právem nebezpečí, ohrožení vlastního života, majetku, pořádku a klidu v místech kudy kočovali.

Jak upozorňuje Nečas (1999, s. 32–33), vztah k Romům byl rozporuplný. „*Na jedné straně se na ně pohlíželo jako na neužitečné a nebezpečné živly, které způsobem svého života a příživnictvím vyvolávaly četné starosti a konflikty..., na straně druhé svým postavením a životem budily útrpnost ...*“ (Nečas, 1999, s. 32). Poddaní však často poskytovali Romům jídlo a někdy i přístřeší, najímali je na sezónní práce a někdy od nich také kupovali kradené věci. Díky této „spolupráci“ Romové přežili tvrdou represivní politiku.

Jak konstatuje Hübschmannová (in Jařabová et al., 2000, s. 39–40), po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 byla vydána série protiromských opatření, která je vykazala na samý okraj společnosti. Počátkem 20. století byla provedena první statistická šetření, která shromáždila konkrétní údaje o počtu romského obyvatelstva. V Čechách bylo evidováno 256 romských rodin a 10132 kočovných skupin. V roce 1927 byl vydán principiálně diskriminační Zákon o potulných cikánech. Jedním z jeho důsledků bylo vydávání cikánských legitimací. Počátkem 2. světové války bylo protektorátním výnosem nařízeno usazení Romů, a v případě jejich neuposlechnutí hrozilo zařazení do kárných táborů. (Známý je např. tábor v Letech u Písku). Tento zákon o „osobách žijících cikánským způsobem života“ platil až do roku 1952, kdy byl zrušen.

V poválečných letech, uvádí Pavelčíková (2004, s. 133–136), snaha komunistického režimu o rychlý a výrazný vzestup Romů nepřinesla očekávané výsledky. Roku 1958 byl proto přijat zákon o zákazu kočovného způsobu života, pod trestními sankcemi. Cílem bylo „splynutí“ Romů s majoritou. Hlavními metodami se stala všeobecná pracovní povinnost, evidence místa pobytu a postupné rozptýlení romských rodin. Jak Romové, tak často i místní orgány však tuto povinnost často ignorovali. Koncem šedesátých let se tak v důsledku předchozího neúspěchu asimilační politiky začal spíše uplatňovat proces tzv. kulturní integrace romského obyvatelstva. Vznikl například Svaz Cikánů-Romů. V procesu normalizace byly ale tyto aktivity zmrazeny a přistoupeno k „úřednickému“ systému socializace, jehož výsledkem byla nově vzniklá ghetta ve starších zástavbách měst, ale také zcela nová, například dodnes známý Chánov. Změna v přístupu politiky státu nastala až po roce 1989, kdy se romská minorita stala plnoprávnou součástí společnosti.

Od rakousko-uherského vyrovnání se Romové stali terčem protiromských opatření, která existovala i v období komunistického režimu. Neustále tak byli stále vyčleňováni ze společnosti. Zde je možná úvaha, proč by měli mít snahu integrovat se, když si s sebou neustále nesou stigma nežádoucích, a to v jakékoliv době a společnosti. Násilná snaha o jejich

začlenění počínající zákonem z roku 1958 o zákazu kočovného způsobu života nepřinesla patřičný výsledek. Lze konstatovat, že nelze násilně zlomit způsob života, který Romové vedli několik staletí. Úspěšná integrace romské menšiny musí vycházet z její akceptace majoritní společností, jako její plnoprávné součásti, se všemi právy, ale i povinnostmi. Se změnou společenského systému po roce 1989 došlo v tomto ohledu k pozitivním změnám. Ve společnosti však stále přetrvávají stereotypní negativní náhledy na Romy. Je nutno konstatovat, že i když vláda realizuje programy Strategie romské integrace a situace romské menšiny patří k velmi naléhavým, integrace Romů do společnosti není stále zcela úspěšná.

Romové v Čechách v současnosti

Přestože po roce 1989 byly Romové uznáni za plnoprávnou menšinu, je problematika romské integrace do společnosti stále nedořešena. V roce 2004 byla vládou, (Vláda české republiky, 2004), zpracována koncepce romské integrace s orientací na oblast lidských práv, národností oblast a oblast sociokulturní. Nejaktuálněji je romská problematika řešena v dokumentu Strategie romské integrace 2021–2030 (Vláda české republiky, 2020). Jak je zde uváděno: *„Nepodařilo se dosáhnout celkového pozitivního obratu. Nadále přetrvávají trendy vedoucí k marginalizaci, sociálnímu vyloučení a k územní segregaci části Romů. Romové čelí denně předsudkům, nesnášenlivosti a diskriminaci“* (Vláda české republiky, 2020). Na základě zjištěných problémů pak vláda stanovila základní strategické cíle:

- Snížit míru anticiganismu.
- Zvýšit úroveň dosaženého vzdělání Romů.
- Zajistit rovný přístup Romů ke kvalitnímu bydlení.
- Zajistit rovný přístup Romů k zaměstnání.
- Zajistit rovný přístup Romů ke kvalitní zdravotní péči a sociálním službám.

3.2 Postavení Romů ve společnosti a jejich integrace

Zvyšující se nároky na kvalifikaci při uplatnění se na trhu práce, a i kvalitu sociálních dovedností, konstatuje Buchtová (2013, s. 91), staví romské etnikum do obtížnější pozice při získávání zaměstnání. Většina Romů má pouze základní vzdělání, a tedy bez následné specializace. Někteří romští žáci základní vzdělání ani neukončí. Romové byli většinou

zaměstnávání v profesích nevyžadujících zvláštní kvalifikaci, vlivem technologických změn a ekonomických reforem však dochází k marginalizaci těchto pracovních pozic. „Romové žijí pod tlakem vlastních kulturních vzorců chování a hodnot i pod zvýšeným tlakem majoritní populace, která je zatím plně neintegrována. Jejich šance společenského uplatnění je tedy minimální“ (Buchtová, 2013, s. 91).

Protože dle zákona č. 435/2004 Sb. nelze zpracovávat údaje o etnicitě uchazečů o zaměstnání, neexistují přesná čísla a vývoj nezaměstnanosti Romů lze indikovat pouze dle obecných trendů vývoje nezaměstnanosti v ČR. Nezaměstnanost v roce 2018 činila 2 %. Na základě tohoto lze usuzovat, že zaměstnanost Romů by se měla postupně zlepšovat. Problém zaměstnanosti Romů nepředstavuje pouze nízká kvalifikace ale také vysoká zadluženost, případně exekuce. Opakovaně jsou zmiňovány také špatné předchozí zkušenosti se zaměstnáváním Romů a samozřejmě také předsudky ze strany většinové společnosti vůči práci Romů (Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2018).

Diskriminace a rasismus

Značná část veřejnosti, uvádí Nečas (1999, s. 115), stále přistupuje k Romům, nebo spíše pojmenováním Cikánům s předsudky. Stereotypizace je pak staví do pozic individuů, která se vyhýbají práci, zneužívají sociální dávky, neakceptují běžný styl bydlení, nedodržují zákony a mají sklon k nepoctivosti a násilí. Samotní Romové shledávají za diskriminační, neochotu při vyřizování svých záležitostí na úřadech, nebo diskriminační postupy na trhu práce. Na problematiku diskriminace Romů v ČR poukázala opět ve výroční zprávě v roce 2020 Amnesty International (2020). Zmiňována zde byla zejména diskriminace v oblasti bydlení a vzdělávání. Možná trochu překvapující v dnešní době je informace Hancocka, (2001, s. 149), který uvádí, že ještě dnes existují v Evropě obchody, kde Cikána neobslouží a také řada hospodářů nepodá Cikánovi ani sklenku vody.

Hodnoty Romů

Jak konstatuje Marádová (2001, s. 18), prioritními hodnotami Romů jsou takové, které vedou k zachování, zmnožení a pokračování života. Naopak negativně vnímají vše, co život ohrožuje nebo omezuje. Protože k zachování života jsou třeba materiální prostředky, stojí

peníze v hodnotovém žebříčku Romů velmi vysoko. Budoucnost má malou hodnotu, zejména u starších Romů. Důležitější je současnost, z toho vyplývá i menší důležitost vzdělávání, neboť je příliš vzdálené a nepřináší hodnoty hned. *„Romové uctívají své starší a předky, svou sebedůvěru odvozují více od své rodiny než od své profese, vzdělání, postavení v majoritní společnosti či od majetku. Pokračováním rodu jsou děti. Lásku k dětem je pro Romy příznačná. Zvláště malé děti jsou až nekriticky hýčkány“* (Marádová, 2001, s. 18).

Jak upozorňuje Lázničková (1999, s. 53), romskou komunitu tvořila především širší rodina, která plnila ochraňovatelskou i ekonomickou funkci. Pravidla chování byla založena prioritně na autoritě mužů, žena měla podrízené postavení, přestože na ní ležela tíha zabezpečení obživy rodiny. Také volba partnera dcery byla výhradou muže. Postavení ženy bylo upevněno až opakovaným mateřstvím. Žena byla řádnou matkou, pokud měla alespoň tři děti.

Šišková k této problematice uvádí, že *„Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom identifikuje, stává se součástí složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy. Postavení člena rodiny určují dva faktory: pohlaví a věk“* (Šišková, 2001, s. 138).

Také výchova v romské rodině má oproti evropské, určité odlišnosti, poukazuje Marádová (2001, s. 20). Evropský charakter výchovy klade důraz na samostatnost. Romské děti tuto dovednost tolik nepotřebují, neboť žijí mezi velkým množstvím příbuzných a nemusí se tak často rozhodovat samostatně. Oproti schopnosti rozhodovat se sami za sebe preferují Romové spíše solidaritu a schopnost podržovat se skupině. Přestože v romské rodině existuje hierarchie mužů a žen, možnost vyjádřit se má každý a jeho názor může být vzat za kolektivní rozhodnutí.

Lázničková uvádí (1999, s. 53), že do dnešní doby se u Romů zachovaly některé tradiční až archaické prvky kultury a způsobu života uvádí. Přestože se v současné době určitým způsobem více integrují do společnosti, například pořádání svateb a pohřbů je ve většině rodin stále „velkolepá událost“. S tím, jak se ale Romové stále více začleňují do majoritní společnosti se jejich zvyky a tradice stále více vytrácejí.

Zvyky a tradice měli v romské rodině také souvislost s náboženstvím. Jak uvádí Raichová (1999, s. 65), v publikaci Romové – O Roma, většina odborníků se shodne na tom, že Romové většinou akceptují náboženství společnosti, ve které žijí. Lze však konstatovat, že ho dle svého upravují. Přestože většina českých a slovenských Romů jsou příslušníky katolické církve, výrazněji se zde neangažují. Jak Raichová zdůrazňuje (1999, s. 67), některé tradiční romské rituály jako například křest, porod dítěte, nebo pohřeb jsou většinou zachovávány, zejména romská městská mládež se prohlašuje za ateistickou.

Romové: jazyk a komunikace

Jak již bylo zmíněno, integrace do společnosti s sebou přináší často určitá negativa vzhledem např. k zániku určitých tradic. V jazykové oblasti se museli Romové po roce 1945, když přicházeli do Čech, učit česky. Do této doby mezi sebou hovořili romsky. Postupně docházelo k mísení slov dvou jazyků a vzniku tzv. etnolektu. Hübschmannová jej specifikuje jako: „*Romský etnolekt češtiny je tedy česká fonetika poznamenaná romskou výslovností, jsou to gramatické modely a sémantická pole romských slov vyjadřované českými výrazovými prostředky*“ (Hübschmannová in Šotolová, 2011, s. 43). Zejména u mladé generace Romů již není původní jazyk tolik používán, často je však v jejich řeči patrná určitá odlišnost a vliv původního jazyka, kterou bychom mohli nazvat jako „intonační diference“.

Hübschmannová se v knize Šaj pes dovokeras – Můžeme se domluvit (1998, s. 52-101), věnuje komplexně jazyku a komunikaci Romů. Hübschmannová zde uvádí odlišnosti v komunikačních prostředcích. Například neverbální složka je obecně výraznější, za nezdvorné je považováno vyjádření otevřeného nesouhlasu, Romové nejsou zvyklí děkovat nebo prosit. V tradičních romských rodinách bylo také zvykem, že děti svým rodičům vykali. Dnes toto oslovování postupem asimilace mizí. Protože nonverbální složka je u Romů výrazná, je komunikace, která by byla ve společnosti posuzována jako emotivní, Romem vnímána jako neutrální. Při sdělení informace Rom spíše než kdy, kde a jak, došlo k nějaké události, orientuje pozornost spíše na to, kdo komu, co a proč udělal. Zmiňuje se zde také o problematice romských dětí ve školách, kdy mluvený projev je poznamenán romskou intonací a přízvukem a také písemný projev dělá žákům problémy, vzhledem k některým gramatickým interferencím například v pádech, předložkách nebo gramatických rodech.

Vzdělávání

Pokud nahlédneme do nedávné historie, zajímavé poznatky, uvádí Říčan (1998, s. 26 in Bakalář, 2004, s. 60), který poukazuje na to, jak socialistický režim prokazoval svou přízeň Romům tím, že podporoval jejich střední a vysokoškolské vzdělání. Hovoří však o danajském daru, neboť pedagogové se báli udělovat Romům špatné známky, a proto některá vysvědčení a diplomy z této doby mají pochybnou hodnotu.

Od roku 2017 (MŠMT, 2019) je pro dítě, které začátkem školního roku dovrší pěti let, předškolní vzdělávání povinné. V případě nepřihlášení dítěte je toto řešeno jako přestupek, v krajním případě až jako trestný čin. Navrátil (2003, s. 64) konstatuje, že pro romské rodiče představuje předškolní vzdělávání zatížení rodinného rozpočtu, což je také jeden z důvodů proč děti do mateřských škol neposílají. V případě dovršení 5 let, jak již bylo zmíněno je předškolní vzdělávání povinné, a ze zákona bezplatné. Rodiče hradí pouze úplatu za stravné. Základní škola počítá s dětmi, které ovládají vyučovací jazyk (to bývá u romských dětí často problém a představuje handicap při vstupu na 1. stupeň základní školy), mají příznivé zázemí pro učení a také někoho kdo jim v učení pomáhá. To v mnohých případech rodiče romských dětí neumějí. Jak také Navrátil uvádí, důvodem časté absence dítěte může být pro romskou matku nedostatek prostředků na svačinu dítěte.

Kaleja (2011, s. 82) uvádí v předškolním vzdělávání oblasti omezení romských dětí oproti dětem majoritní společnosti:

- základní hygienické návyky,
- psychosociální stránka osobnosti (cizí prostředí, nové regule a jejich dodržování),
- komunikační potenciál (malá slovní zásoba, časté uplatňování etnolektu),
- jemná motorika (determinována podmínkami a vedením rodičů – dítě postrádá tužky, pastelky, omalovánky),
- globální poznatky (např. dítě neumí pojmenovat předměty denního užití).

Romské děti, které navštěvovali předškolní vzdělávání jsou následně úspěšnější v dalším vzdělávacím procesu. Problematika vzdělávání na základních školách přináší problémy, se kterými se romští žáci a následně pedagogové musí celou školní docházku potýkat. Například nedostatek času na domácí přípravu, neochota rodičů zajistit školní pomůcky, nezvyk na pevný denní režim, neschopnost se samostatně rozhodovat atd.

Na základě výzkumu Fleškové (2004-2005, in Kaleja 2011, s. 36), se učitelé během školní docházky setkávají s těmito problémy: absence ve vyučování, nedostatečná domácí příprava a materiální vybavení dětí. Jedním z faktorů, které ovlivňují vzdělanost Romů, konstatuje Navrátil (2003, s. 66), je to, že v rámci romské komunity nepředstavuje vzdělání potřebnou hodnotu, chybí také absence vzorů a rodiče neumí ke vzdělávání motivovat. Tyto jednotlivé činitele následně komplexně ovlivňují úspěšnost romských žáků na základní škole. Toto potvrzuje také studie GAC, (2007, s. 10-20), prováděná na 9 školách. Studie uvádí, že z deseti zkoumaných romských chlapců, kteří nastoupili na základní školu se ve své původní třídě udrželi pouze tři, a dívek pět. Někteří propadli nebo byli přeřazení do speciální školy. Jako příčiny neúspěchu jsou uvedeny špatné jazykové a sociální kompetence, nebo např. při přechodu na 2. stupeň vyšší náročnost odborných předmětů.

Integrace Romů do společnosti

Jak píše Marádová, *„Romská menšina má v soužití s Čechy mnoho problémů. Z české strany je jí vytýkána hlučnost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, nízká kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, kriminalita, prostituce. Romové vytýkají Čechům citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování, xenofobii a rasismus“* (Marádová, 2006, s. 20).

Jak Navrátil (2003, s. 146), v souvislosti s integrací Romů uvádí, problematika integrace vychází z nesprávného předpokladu, že Romové jako celek integrování nejsou. Podotýká však, že velká část Romů by byla integrována, pokud by nebyli diskriminováni, přičemž určitá část dle majority již integrována je, ale jejich diskriminaci to nesnižuje. Navrátil se přiklání k názoru, že úspěšná integrace by měla být prováděna především na lokální úrovni. Barša (2001, in Navrátil, s. 153) konstatuje, že pro dosažení plné sociálně-ekonomické integrace Romů je nutné přijetí majoritní kultury, se současným zachováním národní identity.

Vláda České republiky považuje situaci romské menšiny a její řešení za velmi naléhavý problém, kterému se aktuálně věnuje v programu Strategie romské integrace 2021-2023 (2020). Integrace romské menšiny v oblasti vzdělávání, zaměstnání, zdraví, bydlení, předsudků vůči romské menšině a kriminalitě není stále dořešena. Přístup Vlády ČR je v tomto programu revidován, a na rozdíl od snahy o dosažení bezkonfliktního soužití

příslušníků romských komunit s ostatní společností (strategie do roku 2020), je cíl redefinován na odstraňování neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi romskou minoritou a majoritní společností.

Přes všechny tyto snahy v české společnosti tyto stereotypní pohledy na Romy zůstávají. Weinerovou byl v roce 2014 uskutečněn výzkum stereotypů vůči Romům v Ústeckém kraji, ve kterém je tato problematika velmi aktuální. Hovoří zde o tom, a opírá se např. o zahraniční výzkumy (Allport, 2004, s. 225 in Wienerová, 2014, s. 76), že společenská podpora stereotypů, je realizována také prostřednictvím masmédií. Uvádí, že předsudky lze částečně eliminovat působením na školách a vytlačováním z médií, ale tímto je lze pouze částečně korigovat. Hovoří o tom, že stereotypy se mohou v průběhu času měnit, ale archaické stereotypy (například používání názvu Cikán), jsou silně zakořeněné a rezistentní. Závěrem svého výzkumu konstatuje, *„Zdá se, že plíživou nesnášenlivostí ve vztahu k Romům je zasažena celá česká společnost a vzhledem k obřím rozměrům této nesnášenlivosti již můžeme hovořit o nové tváři existujícího anticikanismu“* (Wienerová, 2014, s. 77).

3.3 Romové: chudoba, sociální vyloučení a romské organizace

Mareš (2008, s. 51-53), ve svém výzkumu uvádí, několik faktorů podmiňujících sociální vyloučení Romů. Počínaje migrací ze Slovenska do Čech do zcela odlišného kulturního prostředí, jejich koncentrací do měst a zpretrháním rodinných svazků. Na změnu politického systému v roce 1989 nebyli Romové schopni se adaptovat, tzn. akceptovali život na sociálních dávkách. Významnou roli, jak již bylo zmiňováno sehrává postoj zaměstnavatelů k Romům, nicméně významným faktorem je jejich nízká kvalifikace. Žebříček hodnot Romů je odlišný od majoritní většiny, proto například vyloučení z pracovního trhu není zásadní problém, ale tím je nedostatek financí.

Ekonomická situace romských rodin přímo souvisí se sociálně vyloučenými lokalitami. Agenturou GAC (GAC, 2015), byl prováděn v roce 2015 průzkum, z jehož výsledků vyplynulo, že dochází ke kumulaci sociálně slabých rodin v malých obcích, kde náklady na bydlení jsou podstatně nižší než ve velkých městech. Z výsledků průzkumu vyplynulo, že sociálně vyloučené lokality se nacházejí v 71 procentech všech obcí s rozšířenou působností.

S tímto následně souvisí i „kvalita sousedských vztahů“ s majoritní populací. Odlišný životní styl Romů je majoritní většinou vnímán jako problematický. Jak vyplynulo z výzkumu STEM (2016), pouze 15 % českých občanů by nemělo problém mít za souseda Roma. Jsou vnímáni jako přistěhovalci, kteří pouze parazitují na sociálním systému.

Romské organizace

Tato práce je věnována volnočasovým aktivitám romských žáků, a s tím samozřejmě souvisí Romské a proromské organizace. Na stránkách Rady vlády pro národnosti menšiny je v ČR v současné době dle kvalifikovaného odhadu 150–300 tisíc příslušníků romské komunity a 375 registrovaných romských organizací (převážně občanských sdružení). Webový portál Romové v České republice poskytuje také relativně široký přehled o romských organizacích. Úřadem vlády ČR (2020) jsou realizovány dotační programy k podpoře romské menšiny. V roce 2019 bylo na podporu romské integrace na tyto programy vynaloženo 88 705 480 Kč. V současné době jsou realizovány programy:

- Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce,
- Podpora terénní práce,
- Podpora koordinátorů pro romské záležitosti.

4 Empirická část

4.1 Základní sociodemografická data Šluknovského výběžku

Melichar (2008, s. 54) konstatuje, že první Romové v souvislosti s osídlováním pohraničí přišli do Šluknovského výběžku ihned po válce. Dle dostupných dat bylo v Rumburku přihlášeno 74 Romů, v roce 1968 při sčítání obyvatelstva pak 261 Romů. Jak je uvedeno v tabulce č. 1, dle dostupných dat z ČSÚ (2018), činí počet obyvatel ve Šluknovském výběžku 52 540 obyvatel. Jak již bylo zmíněno, je tato práce orientována na Romskou menšinu. Protože ale oficiální statistiky o počtu Romů neexistují, uvedená data představují kvalifikované odhady kompetentních osob z obcí a měst, tak jak byla dostupná. Početní zastoupení Romů města Varnsdorf činí přibližně 1 000, Jiříkov 500–1 000, Rumburk 700, Šluknov 500, Krásná Lípa 460. V obcích Rybníště, Chříbská a Jiřetín tvoří Romové přibližně desetinu místních obyvatel.

Tabulka 1 Šluknovský výběžek: počty obyvatel, prům. věk, počet ZŠ

Název obce	Počet obyvatel	Průměrný věk	Počet ZŠ
Dolní Podluží	1202	41,5	1
Dolní Poustevna	1732	40,3	1
Horní Podluží	672	41,5	0
Chříbská	1349	41,2	1
Jiřetín pod Jedlovou	672	42	0
Jiříkov	3640	42,2	1
Krásná Lípa	3453	42,8	1
Lobendava	268	43,8	0
Mikulášovice	2189	43	1
Rumburk	11082	41,9	5
Staré Křečany	1260	42,3	1
Šluknov	5615	40,9	2
Velký Šenov	1982	41,8	1
Vilémov	888	44,7	1
Varnsdorf	15297	42,5	6
Lipová	574	43,1	1
Rybníště	665	42,8	1
Celkem počet: obyv./prům. věk/ZŠ	52540	42,3	24

Zdroj: MPSV, ČSÚ vlastní úprava

Šluknovský výběžek patří v Česku k regionům s vyšší nezaměstnaností. Jak uvádí statistika MPSV (2021), Rumburk má nezaměstnanost 4,8 %, Varnsdorf 6,2 % a Šluknov 9,4 %. Zejména dlouhodobá nezaměstnanost je zde problematičtější a s tím i závislost nezaměstnaných na sociálních dávkách. Města a obce ji často pomáhají řešit využíváním veřejně prospěšných prací či zřízením pozice asistenta prevence kriminality. Jiným faktorem je v poslední době zejména zdravotnictví, konkrétně dlouhodobá nejistota kolem existence Lužické nemocnice. Tu od 1. července 2021 převezme Krajská zdravotní a měla by tímto zajistit potřebnou péči pro přibližně 55 tisíc obyvatel Šluknovského výběžku. Dalším citlivým problémem je migrace sociálně slabých obyvatel do výběžku, a s tím související vznik nebo růst vyloučených lokalit, například ve Šluknově a Varnsdorfu. Vznik lokalit je podmíněn také tím, že nemovitosti s byty k pronájmu jsou v soukromých rukách. Soukromníci pak pronajímají byty sociálně slabým občanům pobírajícím sociální dávky za relativně vyšší nájemné. Například v Rumburku je podíl sociálně slabých obyvatel dle kvalifikovaných odhadů Odboru sociálních věcí 25 %, ve Šluknově 30 %. Ve Varnsdorfu je evidováno přibližně 600 sociálně vyloučených osob, především v lokalitě Kovářské ulice. Problém sociálně slabých jedinců nevyhází pouze z nezaměstnanosti, ale navazuje na ni zadluženost, (lidé se často ocitají v dluhové spirále), drogová problematika a také kriminalita. V regionu jsou k dispozici azylové domy, noclehárny, ubytovny pro matky s dětmi, ubytovny sloužící jako dostupné bydlení pro osoby v sociální a bytové krizi, téměř však chybí prostupné bydlení. Jiný problém, který však v tomto regionu přetrvává, je soužití romské menšiny s majoritou. Jak uvedl představitel jedné z obcí, problém není Rom, ale jejich odlišný životní styl.

4.2 Organizace na Šluknovsku poskytující volnočasové aktivity

Snaha současné společnosti směřuje k integraci Romů. Jeden z prvků, který je tomu nápomocen, jsou i volnočasové aktivity dětí a mládeže. V roce 2011 vypukly ve Šluknovském výběžku nepokoje a demonstrace proti romskému obyvatelstvu. Nastartovala je událost ze 7. srpna 2011, kdy skupina Romů v Novém Boru napadla hosty baru a zranila je. Situace následně vyvrcholila až k nutnému zásahu 400 členů Speciální pořádkové jednotky. V období těchto nepokojů přišli zástupci Romského sdružení Rumburk s návrhy na uklidnění situace, a jedním z nich bylo i vytvoření klubu pro romské děti. Tehdejší místostarosta k tomuto uvedl: „*Myšlenka klubu pro romské děti se nám nezdá správná, a to hned z několika důvodů*“ (Romea, 2011). Existuje mnoho zařízení, kam mohou romské děti chodit, izolace od

většinové společnosti by vedla k segregaci a cílem je začlenění romských dětí do dětských kolektivů. „*Pokud by zde vznikl romský klub, určený opět jen pro romské děti, nikdy by se nám nepodařilo zbořit zdi a překročit propasti mezi námi, zbavit se nedůvěry a předsudků*“ (Romea, 2011).

Vytváření volnočasových aktivit pouze pro romské děti a mládež by zcela jistě nebyla ta správná cesta, směřující k integraci romské menšiny do společnosti. Naopak, děti v kroužcích by, v žádném případě, neměli být vnímány odlišně. Z jakého důvodu selektovat děti, které si chtějí zahrát fotbal? V případě dětí je to jednodušší „*půjdu si zahrát kopanou s kamarádem*“, nerozlišují. Kdežto někteří dospělí zůstávají stále obětí stereotypních názorů na Romy.

V regionu Šluknovský výběžek působí mnoho institucí a organizací, poskytujících volnočasové aktivity pro děti a mládež. Nejvíce volnočasových aktivit nabízí **Schrödingerův institut**. Institut je školské zařízení, zřizované Biskupstvím litoměřickým a spadajícím pod církevní školství. Vznikl v roce 2012 jako reakce na sociální nepokoje ve Šluknovském výběžku v roce 2011. Má statut právnické osoby a je financován z dotací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Organizačně představuje dělení na akademie, které působí po celém Šluknovském výběžku, a střediska, což jsou stálá místa, kam děti na své kroužky dojíždějí. Institut funguje po celém Šluknovském výběžku, ve Varnsdorfu, Jiříkově, Šluknově, Dolní Poustevně, Velkém Šenově, Krásné Lípě, Mikulášovicích a Starých Křečanech (Schrödingerův institut, 2019).

Institutem je nabízeno velké množství aktivit pravidelných i jednorázových. Fotbal, cyklistika, basketbal, florbal, judo, plavání, tanec, Hudební akademie, Dětský klub koťátko. Kočičí akademie je zaměřena na doučování, domácí úkoly a přípravu na další školní den. Je zde také kroužek matematiky, kreslení, turistiky, rybářství, Mladý záchranář, bridž pro děti, nebo šicí dílna, či kroužek šikovných rukou a mnoho dalších. Pro zájemce jsou zde také Základy křesťanství. Lze konstatovat, že co do širě portfolia, jde o nejširší nabídku volnočasových aktivit v regionu. Nabídka aktivit je směřována nejen k dětem, ale také dospělým i seniorům. Jedním z cílů institutu je poskytnout aktivity tak, aby byly dostupné i sociálně slabým. Všichni vedoucí mají pedagogické vzdělání, minimálně pak trenérskou licenci druhé třídy (Schrödingerův institut, 2019).

Dalším větším centrem volnočasových aktivit je **Dům dětí a mládeže Rumburk**. Zájemcům jsou zde k dispozici kroužky výtvarné (Keramika, Klubíčko, Barvínek), sportovní,

(stolní tenis, florbal, jóga, bruslení, atletika a mnoho dalších). Z jazykových aktivit je zde angličtina, němčina a ruština. Z hudebních aktivit je nabízena možnost výuky hry na kytaru, ukulele, či pěvecký sbor Sboreček. Nejedná se pouze o klasické zájmové kroužky, ale také o příležitostné akce, soutěže, přehlídky, karnevaly nebo výlety pro celé rodiny. V době prázdnin je zde pořádán příměstský tábor. DDM funguje pět dnů v týdnu, o víkendech jsou pořádány různé jednorázové aktivity. DDM je umístěn v zahradním areálu, kde je k dispozici také pódium. Zde jsou pořádány koncerty a hudební festival (DDM, 2019).

Zejména v oblasti sociální péče, a s tímto také souvisejícími volnočasovými aktivitami pro děti a mládež, je organizace založena roku 2008, **Komunitní centrum Kostka Krásná Lípa**. Je zde nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T-klub a Amari klub. Amari klub je určen dětem od 6 do 11 let, ze sociálně slabého prostředí pro pomoc při přípravě na vyučování. T-klub je určen pro mládež ve věku 12 až 26 let. Cílem obou klubů je smysluplné trávení volného času. Dále je zde například Lila rosa, taneční soubor, pro romské děti. Také pro maminky dětí jsou zde aktivity v Klubu pro ženy, či Klubu pro maminky předškoláků. Hlavní aktivity této organizace jsou však v oblasti sociální práce (Kostka Krásná Lípa, 2019).

Jako nezisková organizace působí v Rumburku **Salesiánský klub mládeže Zavináč**. Toto zařízení bylo zřízeno salesiánským řádem a jeho prvotním cílem je starost o mládež, prioritně ze sociálně slabých vrstev společnosti a taktéž pomoc v problematice sociálně negativních jevů. Původně byly aktivity cíleny zejména na farní děti a mládež, následně byly z důvodu zájmu rozšířeny i na ostatní děti a mládež. Zaměření klubu bylo směřováno na volnočasové aktivity dětí a mládeže. Je zde možno využít herny, setkat se s vrstevníky a trávit aktivně čas, například při čekání na autobus. Jak bylo uvedeno vedoucí klubu, „*taková jiná varianta družiny*“. Děti zde mohou trávit volný čas v kroužku vaření, deskových her, stolního tenisu, keramiky, jógy, v modelářském kroužku nebo v kroužku tanečních podložek. Jsou zde pořádány různé přednášky pro mládež na aktuální témata. Klubem jsou pořádány letní tábory, pravidelná nocování, například Noc s Andersenem, nebo Nocování na koních, či koloběžkách. Jak zmiňovala vedoucí klubu, děti navštěvovali kroužky, ale také si chtěli spíše s kamarády jen popovídat „*v kroužku vaření často ani nevařili, ale jenom si povídali*“. Také předsudky lidí, že klub navštěvuje pouze problematická a romská mládež, jsou mylné. Z celkového počtu dětí navštěvujících v současné době klub, je pouze jedna třetina Romů (Zavináč Rumburk, 2019).

K dispozici pro aktivní využívání volného času jsou na Šluknovsku samozřejmě ještě další možnosti. Například ve Šluknově Dětské centrum Klokan nabízející Taneční klub, keramickou dílnu, jazykové kurzy nebo Klub Ambrela (Nízkoprahové zařízení). Také Základní umělecké školy (Varnsdorf, Rumburk, Šluknov) nebo Divadelně dramatický kroužek pro romské děti v Dolním Podluží. Fotokroužek pro děti v komunitním centru CEDR v Rumburku. Možnost trávit volný čas neorganizovaně nabízejí fit parky (Šluknov, Rumburk, Jiříkov, Krásná Lípa), dětská hřiště (prakticky ve všech městech a obcích) skateparky nebo workoutová hřiště (Rumburk). Sportovní aktivity lze realizovat v areálech Českého Švýcarska, Sportlife centra Rumburk, nebo v Rumburském areálu sportu. Zájmová činnost různého zaměření je pro žáky formou různých kroužků k dispozici na všech školách. V regionu Šluknovský výběžek existuje opravdu široké spektrum volnočasových aktivit. Následný empirický výzkum poukáže na možnost jejich využití ať již z hlediska ekonomické dosažitelnosti, nebo z hlediska informovanosti, a současně zda je o tyto aktivity u zkoumaného vzorku respondentů vůbec zájem.

Volný čas se v současné době stává stále více diskutovaným fenoménem. Aktivní využití volného času je v synergii se společenskými změnami. Životní styl současného člověka je ovlivněn politickými a ekonomickými faktory, rychlým technologickým rozvojem a s tím souvisejícími trendy v oblasti životního stylu. Právě rychlost, úspěšnost, dravost a důraz na výkon jsou jedny z hlavních znaků současné tržní společnosti. Priorizují funkci volného času především jako kompenzačního a relaxačního činitele. Jak již bylo uvedeno, historicky dochází k nárůstu volného času a tím i potřebě jeho aktivního využívání nejenom jako kompenzačního činitele, ale současně by měl plnit funkci prevence před negativními společenskými jevy.

4.3 Deskripce výzkumného šetření

Vlastní výzkumné šetření bylo realizováno v období měsíců února a března 2021. Prvotní fáze představovala výběr vhodných respondentů a následně realizace vlastního výzkumu formou dotazníkového šetření (formulář je uveden v příloze). Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak žáci z prostředí romské menšiny vnímají volný čas, jakým způsobem jej vyplňují, zda znají možnosti volnočasových aktivit v jejich okolí a současně byla také zkoumána ekonomická dostupnost trávení volného času v organizovaných volnočasových aktivitách.

Primární aktivita výzkumu byla zaměřena na získání potřebných dat Šluknovského regionu, z dostupných informačních zdrojů, tedy z internetových stránek městských a obecních úřadů, škol, zájmových a neziskových organizací, klubů, sportovních a ostatních volnočasových zařízení. Pro sběr potřebných dat od respondentů byla jako nejvhodnější zvolena kvantitativní technika formou dotazníkového šetření, ve kterém byly použity otázky uzavřené (dichotomické a polytomické) a otevřené otázky. Tato technika byla zvolena vzhledem k cílové skupině respondentů, kterým poskytuje čas na rozmyšlení a také přesvědčivou anonymitu, která umožňuje respondentovi odpovídat pravdivě. Pro výzkumníka představuje také časovou úsporu, nízké náklady a možnost relativně jednoduše získat potřebný počet respondentů. Respondenti byli získáváni stratifikovaným náhodným výběrem v terénu. Potencionální respondenti byli oslovováni náhodně v různých částech města, a také ve známých lokalitách s větší kumulací romské menšiny. Respondenti byli také získáváni z vlastních kontaktů výzkumníka a také metodou snowball. V době výzkumu stíženém společenskou situací, představovala metoda snowball přístup k relativně širšímu získání potřebných dat, na základě procesu postupného nominování dalších osob, již známými případy. Tzn. že jedinci kteří vyplnili dotazník byli požádáni, aby nominovali další osoby splňující příslušná kritéria. Tato metoda výběru jedinců je vhodná k použití u hůře dostupných skupin, uvnitř kterých však dochází ke kontaktům, a tedy následnému řetězení dalších jedinců. Dotazník byl formulován jednoduše, tak aby mohl být vyplněn bez problému i respondenty ve věku 8-9 let. Úvodní dvě otázky byly na věk a pohlaví respondentů, ostatní již byly zaměřeny na zkoumanou problematiku volnočasových aktivit. V práci byly použity deskriptivní a komparativní metody zkoumání, a získaná data byla zpracována statistickými metodami.

Výzkumné otázky

1. Navštěvuje většina romských žáků organizované volnočasové aktivity?
2. Věnují romští žáci větší procento svého volného času hraní na počítači a sledováním sociálních sítí?
3. Tráví svůj volný čas nejraději neorganizovaně venku s kamarády?
4. Mají romští žáci alespoň základní přehled o nabízených volnočasových aktivitách v jejich městě, případně regionu?
5. Je ekonomická stránka hlavní problém při výběru kroužků?

6. Pokud by romští žáci zvolili nějakou aktivitu ve svém volném čase, jednalo by se především o pohybově a hudebně zaměřené aktivity?

4.4 Místo realizace a cílová skupina respondentů

Vlastní šetření probíhalo v lokalitách Šluknovského výběžku, konkrétně bylo realizováno v Rumburku, Varnsdorfu, Šluknově Krásné Lípě a Jiřikově. Primárně bylo nutno vybrat vhodné respondenty z etnické menšiny Romů ve vhodném věku, tedy žáky navštěvující základní školy. Jak již bylo uvedeno, určitá část respondentů pocházela z vlastních kontaktů výzkumníka a následně byly metodou Snowball technique získáni další respondenti. Část respondentů byla také získána náhodným výběrem. Oslovením respondenta v terénu a následným vyplněním dotazníku. V neziskových zařízeních (nizkoprahová zařízení), byly dotazníky vyplněny s respondenty na místě. Respondenti byli informováni o účelu průzkumu, jeho anonymitě a dobrovolnosti. Bylo rozdáno 50 dotazníků s předpokladem alespoň 70 % návratnosti vyplněných dotazníků. Celkově byla získána data od 36 respondentů.

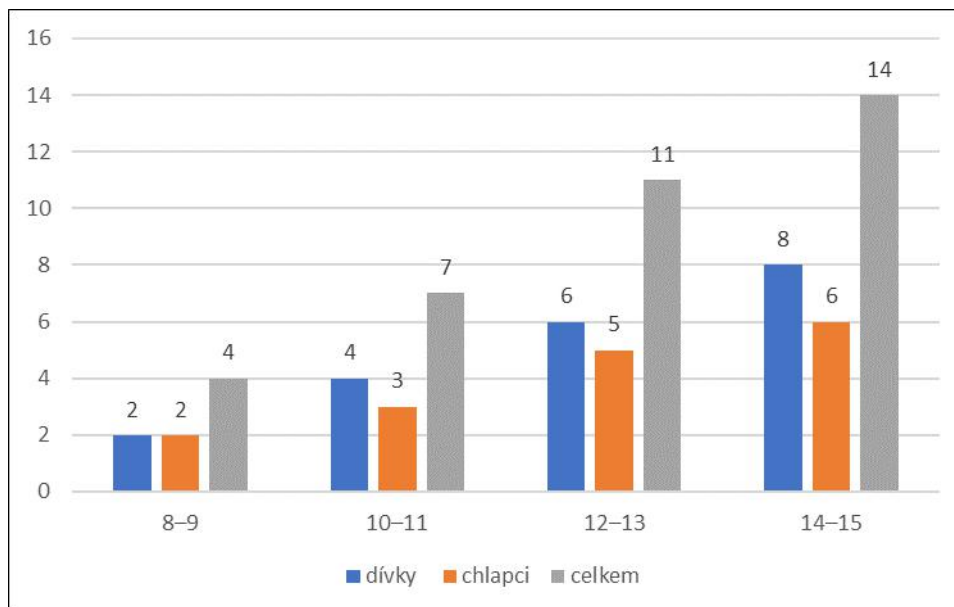
Cílová skupina po vlastním návratu získání vyplňovaných dotazníků reprezentovala 36 respondentů, z toho 26 dívek a 16 chlapců. Převažující počet respondentů ženského pohlaví nebyl předmětem zkoumání. Zkoumaní respondenti byli ve věku 8-15 let. 8–9 let 4 respondenti, 10–11 let 7 respondentů, 12–13 let 11 respondentů, 14–15 let 14 respondentů. Data jsou zpracována v tabulce č. 2. Věková struktura respondentů dle pohlaví je znázorněna v grafu č. 1

Tabulka 2 Věková struktura respondentů

	8–9	10–11	12–13	14–15	celkem
dívky	2	4	6	8	20
chlapci	2	3	5	6	16
celkem	4	7	11	14	36

Zdroj: dotazníkové šetření

Graf 1 Věková struktura respondentů dle pohlaví

Zdroj: dotazníkové šetření

4.5 Prezentace zjištěných dat

Otázka č. 3 Co pro tebe znamená volný čas

Tabulka 3 Co pro tebe znamená volný čas

Co pro tebe znamená volný čas	počet	%
čas na jídlo	1	3
hraní her na PC	2	6
není škola	2	6
čas s bratrem	2	6
čas s rodiči	5	14
hraní na mobilu	2	6
čas venku	8	22
čas s kamarády	6	17
jakákoliv zábava	3	8
chodit za klukama	2	6
chodit za holkama	2	6
koupit si něco k pití a bavit se	1	3

Zdroj: dotazníkové šetření

Primární otázka zněla, co pro respondenta znamená volný čas. Odpovědi respondentů byly velmi různorodé. Nejčastější odpověď byla, čas strávený venku (8), s kamarády (6) a s rodiči (5). Odpovědi „chodit za klukama“ a „chodit za holkama“ jsou od respondentů věkové kategorie 14–15 let.

S otázkou č. 1 souvisela i otázka č. 2, (tabulka č. 3), která zjišťovala, kolik hodin volného času denně respondenti mají. Většina respondentů uvedla 5 a více hodin.

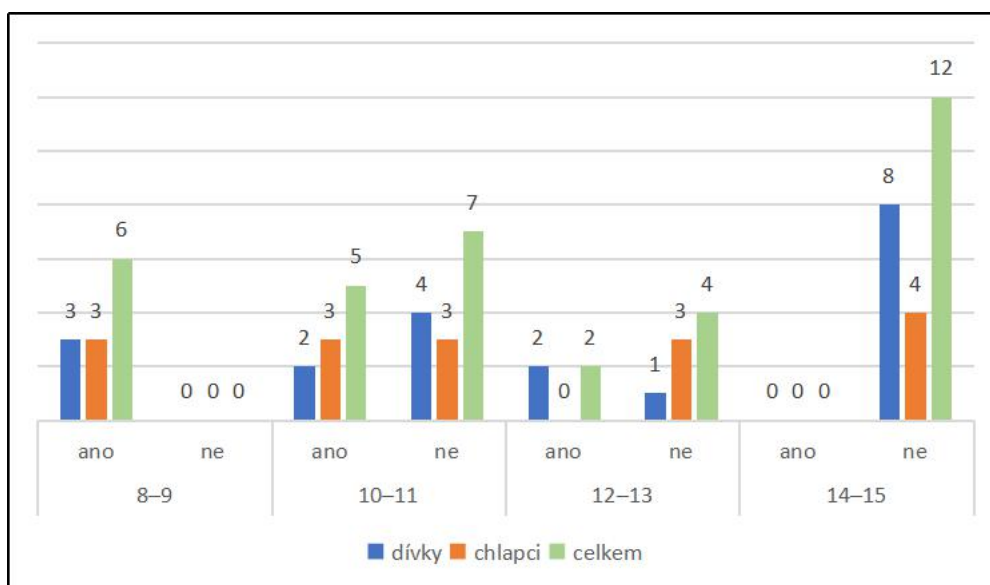
Otázka č. 2 Tabulka 4 Kolik hodin volného času denně máš?

	1–2	3–4	5 a více
dívky	0	3	17
chlapci	0	2	14
celkem	0	5	31

Zdroj: Dotazníkové šetření

V následujících otázkách již byly zjišťovány volnočasové aktivity respondentů. Na otázku č. 5 zda navštěvují nějaké kroužky, odpovědělo 13 respondentů pozitivně a 23 respondentů negativně. Podrobná data znázorňuje graf č. 2.

Graf 2 Navštěvuješ nějaký kroužek? (dle počtu respondentů)

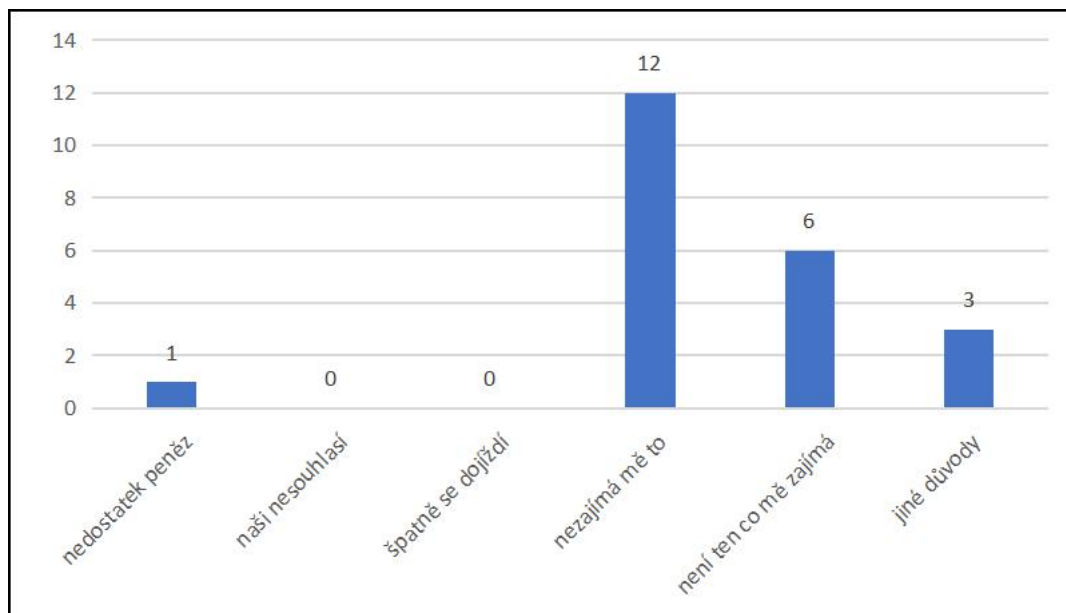
Zdroj: Dotazníkové šetření

V otázce č. 6: Jaké kroužky nyní navštěvuješ převládá zcela jednoznačně kroužek taneční, který navštěvuje 6 z třinácti respondentů. Dále byly respondenty zastoupeny kroužky: basketbal (2), ruční práce (1), počítačový kroužek (1) a kroužek hudební (4).

Na otázku č. 7 s kým si kroužek vybírali odpovědělo 10 ze 13 dotazovaných – sám. Pouze jeden respondent vybíral s rodiči a dva, protože kroužek navštěvují také jeho kamarádi.

Otázka č. 8. Pokud nenavštěvuješ kroužky, z jakého důvodu? Zde měli respondenti na výběr z několika možností. Z 23 dotazovaných, kteří kroužky nenavštěvují nejvíce, 12 respondentů odpovědělo, že je kroužky nezajímají. Jako jiné důvody, proč kroužky nenavštěvují uvedli respondenti: chci ale nevím jaký, kroužky jsou trapné, nechci být v kroužku sama (jako Romka), bojím se množství lidí a také že kroužky jsou nudné. Pouze jedním respondentem bylo uvedeno, že problémem, aby mohl kroužek navštěvovat je nedostatek financí. Výsledky znázorňuje graf č. 3.

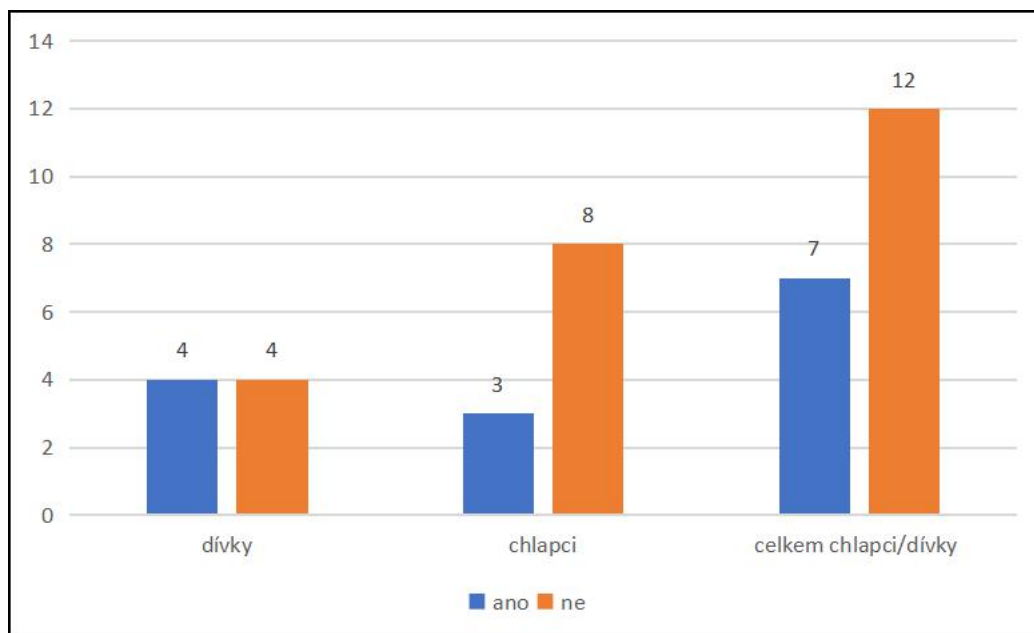
Graf 3 Pokud nenavštěvuješ kroužky, z jakého důvodu? (dle počtu respondentů)

Zdroj dat: Dotazníkové šetření

Otázka č. 9. Chtěl bys navštěvovat nějaký kroužek? Zde převážná část respondentů odpověděla ne. Jak znázorňuje graf č. 4, v nezájmu o kroužky převažují negativní odpovědi dívek.

Graf 4 Chtěl bys navštěvovat nějaký kroužek? (dle počtu respondentů)

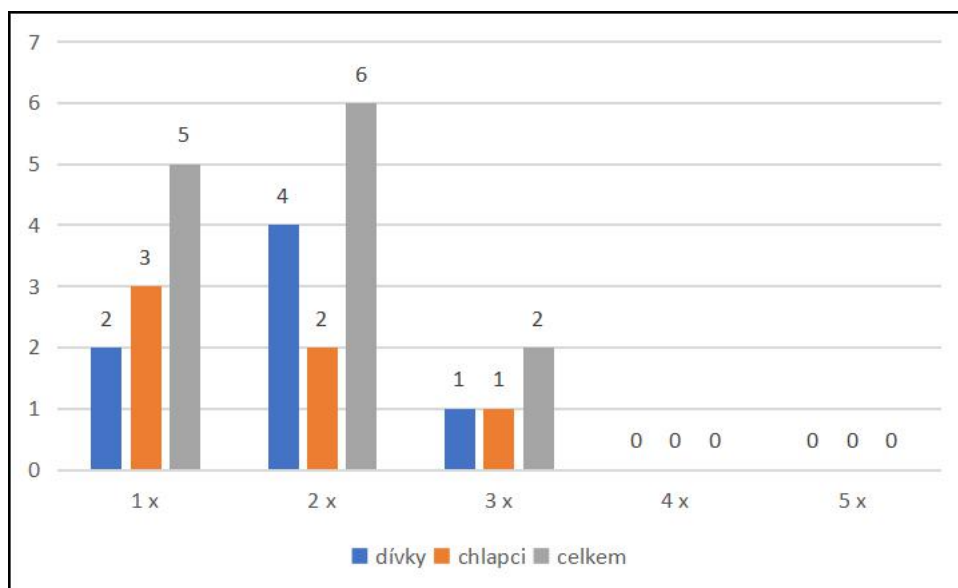

Zdroj dat: Dotazníkové šetření

Otázka č. 10. Kroužek, s jakým zaměřením bys chtěl/a navštěvovat? Respondenti (7) uváděli několik kroužků které by je zajímali. Zde byla v odpovědích sedmi respondentů patrná spíše „umělecká“ tendence. Pokud by bylo možno, převažoval zájem o kroužek se zaměřením na tanec a zpěv. Následoval kroužek her na počítači, sportovní kroužek, hra na kytaru, volejbal a kroužek přírodovědný. Respondentka se zájmem o přírodovědný kroužek k doplnění uváděla, že jejím zájmem jsou zvířata, pomáhá v útulku a také se sháněním potravy pro zvířata.

Otázka č. 11 směřovala na to, jak často v týdnu respondenti kroužky navštěvují. Výsledky znázorňuje graf č. 5, ze kterého je patrné, že převažující počet respondentů navštěvuje kroužek 1x a 2x v týdnu.

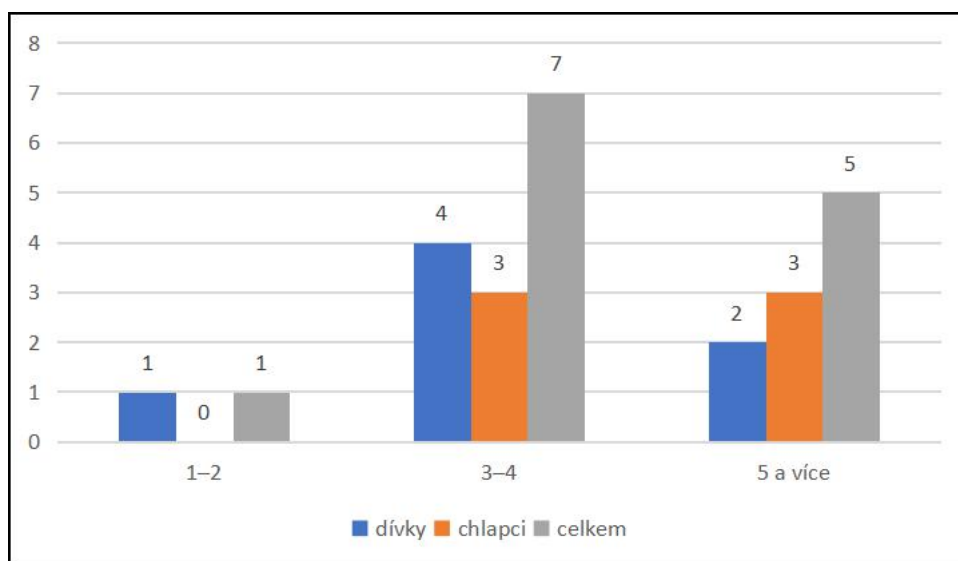
Graf 5 Pokud navštěvuješ kroužek, jak často v týdnu? (dle počtu respondentů)

Zdroj dat: Dotazníkové šetření

Na otázku č. 11 navazoval dotaz č. 12 zjišťující počet hodin strávených týdně na kroužku. Získaná data poukazují nato, že časová náročnost na volnočasovou aktivitu se pohybuje zejména v rozmezí 3 až 4 hodin. Výsledná data zde prezentuje graf č. 6. Žádný z respondentů také nemusí na kroužek dojíždět, jak bylo zjišťováno dotazem č. 13.

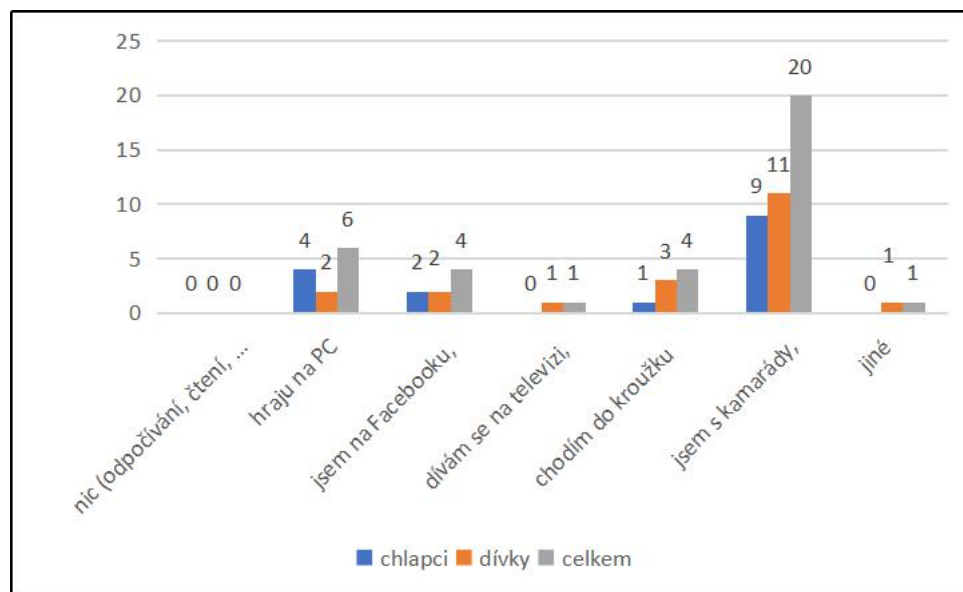
Graf 6 Kolik hodin týdně celkem trávíš na kroužku/ kroužcích? (dle počtu respondentů)

Zdroj dat: Dotazníkové šetření

Cílem dotazu č. 14 bylo zjistit, co respondenti dělají nejraději ve svém volném čase. Jak znázorňuje graf č. 7, měli respondenti na výběr sedm možností, ale označit museli pouze jednu. Z výsledných dat jednoznačně dominoval čas strávený s kamarády, ostatní možnosti byly již marginální.

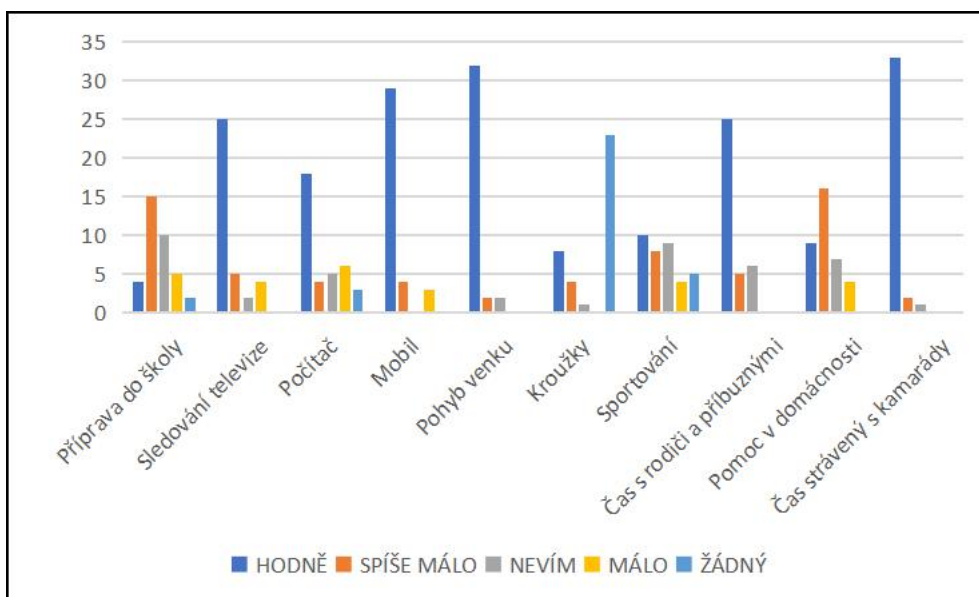
Graf 7 Co nejraději děláš ve svém volném čase? (dle počtu respondentů)

Zdroj dat: Dotazníkové šetření

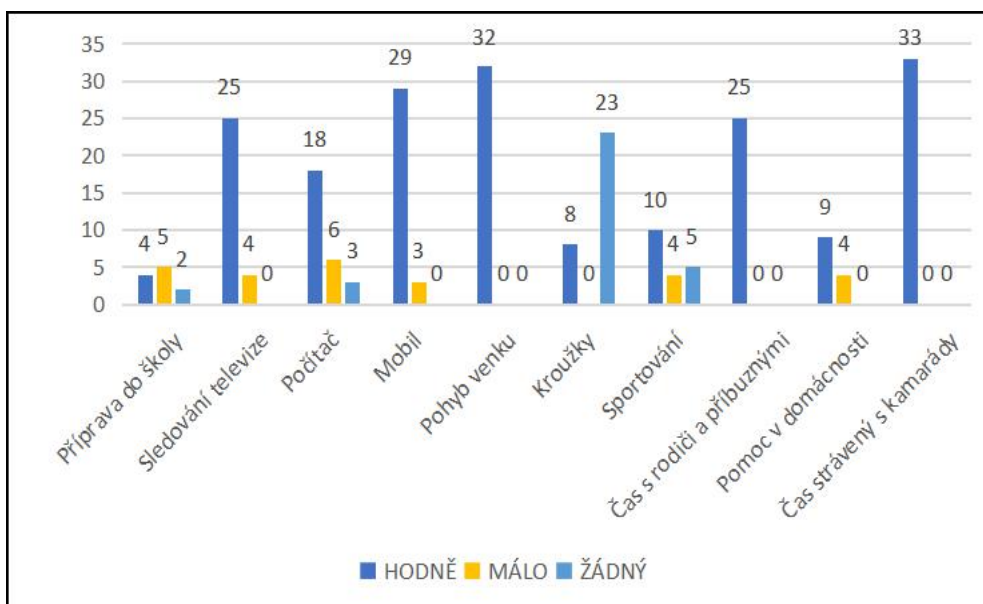
Otázka č. 15 byla pro respondenty relativně náročnější, protože vyžadovala větší pozornost nejenom při vyplňování, ale také při hodnocení dané aktivity. Jejím cílem bylo zjistit, kolik času respondenti věnují činnostem vyjmenovaným v této otázce na škále v pěti úrovních (hodně, spíše málo, nevím, málo, žádný). Z vyhodnocených odpovědí respondentů bylo zjištěno, že nejvíce času tráví respondenti s kamarády. Z 36 respondentů jich 33 uvedlo u této položky odpověď *hodně*. Významný objem času pro odpověď *hodně* byl 32 respondenty uveden u pohybu venku. 29 také uvedlo *hodně* u času věnovaném mobilu a 25 respondentů označilo shodně touto úrovní čas strávený s rodiči a sledováním televize. Souhrnné výsledky znázorňuje graf č. 8. Graf č. 9 konfrontuje činnosti kterým je věnováno nejvíce a nejméně času.

Graf 8 Kolik času věnuješ uvedené činnosti? (dle počtu respondentů)

Zdroj: Dotazníkové šetření

Graf 9 Činností, kterým je věnováno nejvíce a nejméně času. (dle počtu respondentů)

Zdroj: Dotazníkové šetření

Přestože dotazníkové šetření bylo realizováno v několika městech a obcích, na otázku č. 16: Kde trávíš nejvíce volného času, uvedlo 25 respondentů ulici, z uvedených možností: zahrada, hřiště, ulice, park, příroda, domov. Žádným respondentem pak nebyl uveden volný čas trávený nejvíce na zahradě nebo doma.

Otázka č. 17: S kým nejraději trávíš svůj volný čas bylo jednoznačně 25 respondenty uvedeno s kamarády. Kompletní výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 4

Tabulka 5 S kým nejraději trávíš svůj volný čas? (dle počtu respondentů)

	s kamarády	s babičkou a dědou	s rodiči	se sourozenci	jiné
dívky	13	0	3	2	2
chlapci	12	0	2	2	0
celkem	25	0	5	4	2

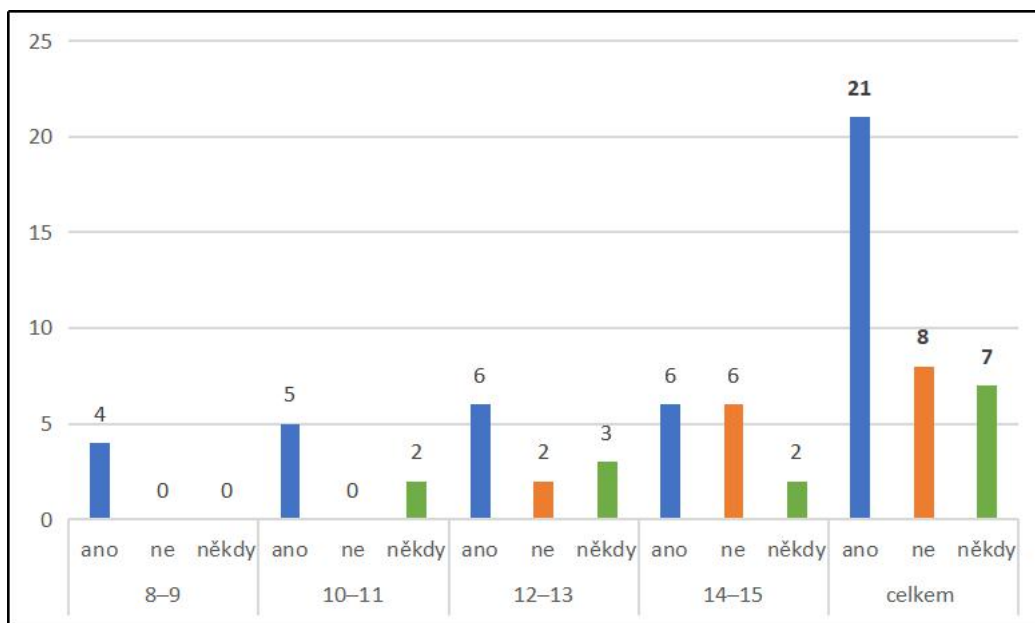
Zdroj: Dotazníkové šetření

Cílem otázky č. 18: Které z těchto věcí jsou u vás dostupné (viz. Příloha Dotazník), bylo zjistit, jaký mají respondenti přehled o možnostech volnočasových aktivit v jejich městě, nebo obci. Získaná data vypověděla o tom, že respondenti znají především volnočasové aktivity „venkovní“ a kroužky dostupné ve škole. Skatepark, workoutové hřiště, hřiště na basketbal, hřiště pro děti, přírodní hřiště v parku, venkovní koupaliště a kroužky ve škole uvedlo z 24 z 36 respondentů. Sportovní kroužky jmenovalo 5 respondentů. O zájmové činnosti v komunitních centrech, klubech a domech dětí a mládeže věděli 4 respondenti. Ostatní volnočasová zařízení jmenovaná v otázce č. 18 uvedli 3 respondenti.

Schrödingerův institut patří mezi největší instituci pro volnočasové aktivity mající pobočky prakticky ve všech městech a obcích šluknovského výběžku. Otázka č. 19: Víš, co je to Schrödingerův institut zjišťovala, zda respondenti toto zařízení znají. Výsledná data ukázala, že 33 respondentů toto zařízení zná.

Poslední otázka č. 20: Zajímají se rodiče o to, jak a kde trávíš volný čas? Odpovědi získané tímto dotazem vyzněly ve prospěch rodičů. 23 respondentů odpovědělo ano. Výsledné zjištění, (rozděleno také dle věkových kategorií), je uvedeno v grafu č. 10.

Graf 10 Zajímají se rodiče o to, jak a kde trávíš volný čas?

Zdroj: Dotazníkové šetření

4.6 Shrnutí výsledků šetření

Výzkumná otázka č. 1 Navštěvuje většina romských žáků organizované volnočasové aktivity?

U **otázky č. 1** z výsledků šetření vyplynulo, že z celkového počtu 36 respondentů navštěvuje nějaké organizované volnočasové aktivity pouze 13 respondentů. 23 respondentů se nezúčastňuje žádných aktivit. Z počtu 23 respondentů, kteří nenavštěvují kroužky, převažují dívky (13), oproti chlapcům (10).

Výzkumná otázka č. 2 Věnují romští žáci větší procento svého volného času hraní na počítači a sledováním sociálních sítí?

Na základě šetření nelze u **otázky č. 2** jednoznačně konstatovat, že romští žáci převážnou část svého volného času tráví hraním na počítači a na sociálních sítích. Pouze 18 respondentů označilo hraní na počítači za aktivitu, které se věnují hodně. 4 respondenti uvedli spíše málo času, 5 neví kolik času věnují počítači, 6 odpovědělo že málo a 3 uvedli, že hraní na počítači nevěnují žádný čas.

Výzkumná otázka č. 3

Tráví svůj volný čas nejráději neorganizovaně venku s kamarády?

Otázkou č. 3 bylo zjišťováno, zda respondenti tráví svůj volný čas nejráději neorganizovaně s kamarády. Na základě získaných dat lze konstatovat, že respondenti preferují neorganizované trávení volného času s kamarády. Z 36 respondentů odpovědělo 25, že nejráději tráví volný čas s kamarády. Rozdíly dle pohlaví jsou minimální 13 z 20 dívek a 12 z 16 chlapců.

Výzkumná otázka č. 4

Mají romští žáci alespoň základní přehled o nabízených volnočasových aktivitách v jejich městě, případně regionu?

Otázkou č. 4 bylo zkoumáno, zda mají respondenti alespoň základní přehled o volnočasových aktivitách v místě bydliště, popřípadě v regionu. Z dat získaných otázkou č. 18 bylo zjištěno, že převážná většina respondentů (30) má přehled o volnočasových aktivitách v jejich městě, obci a také v okolí. Získaná data vypověděla o tom, že respondenti znají především volnočasové aktivity „venkovní“, skatepark, workoutové hřiště, hřiště na basketbal, hřiště pro děti, přírodní hřiště v parku, venkovní koupaliště ale také kroužky dostupné ve škole, družině, komunitním centru a klubových zařízeních.

Výzkumná otázka č. 5

Je ekonomická stránka hlavní problém při výběru kroužků?

Otázkou č. 5 bylo zjišťováno, zda je ekonomická stránka problémem při výběru kroužků. Na základě výsledků z šetření lze konstatovat, že ekonomický faktor není pro výběr kroužků rozhodující. Pouze jeden respondent, (dívka), uvedl, že hlavním problémem pro výběr kroužku je nedostatek peněz.

Výzkumná otázka č. 6

Pokud by romští žáci zvolili nějakou aktivitu ve svém volném čase, jednalo by se především o pohybové a hudebně zaměřené aktivity?

Cílem **otázky č. 6** bylo zjistit, zda by respondenti, pokud by volili nějakou volnočasovou aktivitu, preferovali především pohybově a hudebně zaměřené aktivity. Ze získaných dat vyplynulo, že všichni respondenti (7), kteří ještě žádný kroužek nenavštěvují a navštěvovat by chtěli, preferují zájem o kroužky se zaměřením na tanec a zpěv. Také z 13 respondentů, kteří již nějaké kroužky navštěvují, 6 respondentů uvedlo, že se jedná o taneční kroužek a 4 respondenti uvedli kroužek hudební. Respondenty byly uvedeny i jiné volnočasové aktivity. Hra na kytaru (2x), kroužek her na počítači (1x), sportovní kroužek (1x), volejbal (1x) a kroužek přírodovědný (1x).

4.7 Diskuse

Vlastní výzkum měl být původně realizován ve školách, klubech a ostatních zařízeních poskytujících volnočasové aktivity. Změna situace, v důsledku opatření a omezení, vyplývajících z pandemie (uzavření škol, zájmových organizací, klubů atd.) zde znemožnila respondentům distribuci dotazníků a vynutila si tak jiný přístup k danému tématu a také k vyhledávání respondentů. Následně byl tedy zvolen náhodný stratifikovaný výběr a metoda snowball technique. Určité obavy při realizaci výzkumu plynuly zejména z toho, jakým způsobem budou potencionální respondenti reagovat na oslovení přímo v terénu. Přístup respondentů k vyplňování dotazníku byl však nečekaně pozitivní, a naopak, respondenti měli snahu komunikovat a sdělovat i informace mimo rámec dotazů. Jeden z respondentů například uvedl, že nikdy nebyl na výletě s rodiči. Jiný pak, že nejaktuálnější aktivita je „*chodit za klukama a zakouřit si*“. Pozitivně hovořili o klubu (nízkoprahové zařízení), ve kterém si mohou „*popovídat s kamarády*“, případně také požádat pracovníka klubu o řešení v neobvyklé situaci. Zajímavé informace, které by pomohly do zkoumané problematiky více proniknout, by právě mohly být získány od zaměstnanců klubových zařízení, kteří jsou v neformálním denním kontaktu s cílovou skupinou respondentů. Výzkum vycházel z dat od 36 respondentů. K získání relevantnějších výsledků by však bylo třeba většího počtu respondentů a dlouhodobější výzkum.

4.8 Návrhy a doporučení

Tato práce byla zaměřena na možnosti volnočasových aktivit romských žáků. Z výzkumu je patrné, že jejich nabídka je dostatečná, ale jak již bylo uvedeno, je nutno vzbudit zájem.

Těžko lze hledat univerzální recept, jak toto vyřešit. V tomto ohledu je to pravděpodobně stále „běh na dlouhou trať“ ve kterém by mělo dojít k synergii rodiny, školy a organizací nabízejících volnočasové aktivity

Výsledky šetření poukázaly na nízkou aktivitu romských žáků v oblasti volnočasových aktivit a spíše jejich orientaci na čas strávený s kamarády venku. Rodina hraje bezpochyby v této oblasti nejvýznamnější úlohu. Z ní by měly vycházet podněty směřující k aktivnímu využití volného času, neboť děti mají tendenci přejímat vzory dospělých. Z výsledků šetření však vyplynulo, že pouze minimum rodičů pomáhalo dětem při výběru kroužku. Respondenti sice mají dostatek volného času, ale tráví ho nejvíce, jak vyplynulo z šetření, venku s kamarády. Naopak s rodiči, jak potvrdily výsledky výzkumu, nejraději tráví volný čas pouze 5 z celkového počtu 36 respondentů. To může také poukazovat na „kvalitu“ času tráveného s rodiči, který pokud je více pasivní, například u televize, není pro dítě tak zajímavý, jako například výlet s rodiči. To potvrzuje i Dobšíková (in Balvín, 1997, s. 61), která uvádí, že na výlet s rodiči romské děti nechodí, nebo si s nimi nepovídají např. o knížkách.

Ve škole jsou romští žáci v kontaktu s kamarády a mají tak možnost v jiném klimatu a sociální skupině než v rodině, sdílet jejich „model“ trávení volného času. Kamarádi mohou být inspirací k volnočasovým aktivitám, které by jinak neakceptovali, neboť jak je patrné z výsledků šetření, častou překážkou jsou obavy, že „budou v kroužku sami“. Tím je míněn počet romských kamarádů v kroužku. Jak bylo zjištěno šetřením, romští žáci mají přehled o kroužcích ve škole a družině, ale nemají o ně zájem. To vyplynulo i ze získaných dat, kde polovina dotazovaných, kteří nenavštěvují kroužky, uvedla jako důvod „kroužky jsou trapné, nudné“. Důležitým faktorem proto může být i osobnost pedagoga, který je v denním styku se žáky a mnohdy je schopen lépe než rodiče rozeznat, o co by mělo dítě zájem a pokusit se ho k tomu nenásilně směřovat. Ke zvýšení zájmu o volnočasové aktivity by mohlo přispět i krátké představení kroužku, jeho vedoucím, ve škole, které by se žáci povinně zúčastnily a získaly by tak konkrétnější informaci a případně i zájem o tuto aktivitu. Dle mého názoru by velkým motivačním činitelem pro romské žáky také mohli být romští vedoucí v kroužcích. Oláh (in Balvín, 1997, s. 71), v této souvislosti také zdůrazňuje, aby ve vedení zájmových organizací působil alespoň jeden romský pracovník, který by mohl pomáhat specifickým potřebám romské komunity při volnočasových aktivitách. Mohl by je inspirovat k tomu, že například u sportovních aktivit je úspěch podmíněn vytrvalostí a vůlí něčeho dosáhnout, neboť pouhý talent je pouze základ úspěchu.

5 Závěr

Tato bakalářská práce byla zaměřena na nabídku a dostupnost volnočasových aktivit pro žáky z etnicky anebo sociokulturně odlišného rodinného prostředí se zaměřením na romskou menšinu v regionu Šluknovského výběžku. Výzkum byl realizován ve městech Varnsdorf, Rumburk, Jiříkov, Šluknov a Krásná Lípa, a to z důvodu většího počtu respondentů romské menšiny než v ostatních obcích. Protože statistiky počtu Romů v těchto městech neexistují, uvedená data vycházela z kvalifikovaných odhadů kompetentních osob. Vzhledem ke způsobu výběru respondentů v terénu stratifikovaným náhodným výběrem byl tak větší předpoklad úspěšnosti při získávání dat.

Výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření v regionu Šluknovského výběžku. Distribuováno bylo celkem 50 dotazníků, zpětně bylo vyplněných navráceno 36 z toho 20 dívek a 16 chlapců. Nejvíce respondentů bylo zastoupeno ve věkové kategorii 14-15 let a to 14 respondentů, 8 dívek a 6 chlapců. Nejméně početnou skupinou byla věková kategorie 8-9 let (4 respondenti), 2 dívky a 2 chlapci.

Cílem výzkumu bylo získání odpovědí, specifikovaných šesti dotazy. Z výsledků šetření vyplynulo, že většina dotazovaných respondentů nenavštěvuje žádné organizované volnočasové aktivity. Následně bylo zjištěno, že jednoznačně konstatovat, že romští žáci převážnou část svého volného času tráví hraním na počítači a na sociálních sítích nelze. Dalším dotazem byla získána data, ze kterých vyplynulo, že volný čas tráví respondenti nejraději neorganizovaně s kamarády. Přesto, jak bylo dále zjištěno, mají respondenti alespoň základní přehled o nabízených volnočasových aktivitách v místě bydliště, popřípadě v regionu. Zkoumáno bylo také, zda ekonomický faktor je hlavním problémem při možné účasti na volnočasových aktivitách respondentů. Na základě výsledků z šetření lze konstatovat, že ekonomický faktor není pro výběr kroužků rozhodující. Závěrečným dotazem byla u respondentů hledána odpověď, zda v případě zájmu o volnočasové aktivity preferují spíše pohybové a hudební. Všichni dotazovaní respondenti uvedly u tohoto typu volnočasových aktivit jednoznačnou prioritu.

Lze konstatovat, že nabídka volnočasových aktivit v regionu Šluknovského výběžku je dostatečně rozmanitá. Jsou zde kroužky sportovní i umělecké a jejich dostupnost ve zkoumaných lokalitách je dobrá. Informovanost respondentů o možnostech aktivního využívání volného času je u většiny respondentů dobrá. Problematika větší aktivní účasti na

volnočasových aktivitách vychází spíše z vlastního přístupu respondentů, kteří ve většině o tyto aktivity zájem nemají, a pokud ano, jedná se, jak již bylo uvedeno, většinou o hudební a taneční kroužky. Orientování jsou spíše, jak vyplynulo z výsledků šetření, na neorganizované trávení volného času s kamarády na ulici.

Stanovený cíl této práce, Nabídka a dostupnost volnočasových aktivit pro žáka z etnicky anebo sociokulturně odlišného rodinného prostředí se zaměřením na romskou menšinu, se podařil splnit. Přestože se nejednalo o longitudinální výzkum s větší kvantitou respondentů, výsledky šetření odkazují na to, že romští žáci se k organizovaným volnočasovým aktivitám staví spíše negativně a nezajímají se o ně. Větší procento respondentů tráví čas raději neorganizovaně, venku s kamarády, na ulici. Nelze však jednoznačně konstatovat nezájem respondentů. V případě volby nějaké volnočasové aktivity by však respondenti preferovali hudební a s tím spojené pohybové aktivity. Tedy kroužky zpěvu a tance. Toto by tedy mohla být šance, jak tyto respondenty získat pro „nějakou“ volnočasovou aktivitu. V kolektivu ostatních účastníků kroužku by pak mohli objevit i jiné možnosti trávení volného času. Z výsledků průzkumu vyplývá, že hlavní problém je motivace respondentů. *„Proč někam chodit, když mě to nebaví a je to nuda“*. Osobnost vedoucího kroužku by, kromě vlastního zájmu, tedy měla být tím motivátorem, který nastartuje iniciativu něčeho se účastnit. Výzkumem bylo zjištěno, že většina respondentů volila kroužek, protože tam chodí kamarádi. Ne po konzultaci s rodiči. Z výzkumu vyplynulo, že rodiče mají zájem o to, jak děti tráví volný čas, ale sami jim nejsou příkladem. Ke zpracování tohoto zajímavého a závažného tématu by bylo třeba realizovat dlouhodobější výzkum s větší četností a rozmanitostí respondentů (pedagogové, vychovatelé, vedoucí volnočasových zařízení atd.). Získání širšího spektra informací by mohlo následně sloužit jako zpětná vazba pro základní školy, družiny a ostatní volnočasová zařízení, k informovanosti o zájmech těchto respondentů a jejich motivaci k účasti na volnočasových aktivitách.

6 Bibliografie

- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 807220-180-8.
- BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně, Pedagogická fakulta Masarykova univerzity, Kulturní a vzdělávací středisko pro romské děti a rodiče : 17.-18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ... setkání Hnutí R. ISBN 80-902149-5-9.
- BLÁHA, Václav. *Volný čas, výchova a sociální formování žáků základní školy v době mimo vyučování*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 139 s. ISBN neuvedeno.
- BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost*. Vyd. 2. Praha : Grada, 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4282-3.
- COHN, Werner. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). s. 31. ISBN 978-80-7419-008-7.
- FRASER, Angus M. *Cikáni*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-x.
- HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. Droma. ISBN 80-902608-3-7.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- JAŘABOVÁ, Zdeňka., et al. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
- KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7368-943-8.
- KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*, Brno: Paido, 2011, 101 s., ISBN 978-80-7315-223-9.
- LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In: *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s.53. ISBN 80-7028-141-3.
- MARÁDOVÁ, Eva. *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-82-2.

MAREŠ, Petr., HORÁKOVÁ, Markéta., RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. Sociální exkluze na lokální úrovni. Praha : VÚPSV, v.v.i. 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-017-1.

MELICHAR, Jaroslav (et al.): *Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost*. Sdružení pro rozvoj Šluknovska: 2008. ISBN 978-80-254-1704-1.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. s. 85. ISBN 80-7067-952-2.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

PÁČL, Pavel. *Sociologie životního způsobu*. 1. vyd. Brno: SPN, 1988. 209 s. ISBN neuvedeno.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 12. ISBN 80-86621-07-3. ISSN 1945-1989.

PÁVKOVÁ, Jiřina, et al. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PETRUSEK, Miloslav. *Malé dějiny volného času*. Přítomnost. 2003.1. s. 51. ISSN 1211-3883.

Romové – O Roma: tradice a současnost. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.

Romové – reflexe problému: soubor textů k romské problematice. Praha: SOFIS, 1997. s. 52-53. ISBN 80-902439-0-8.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. ISBN 80-210-1007-X

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, et al. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1909-5.

VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 2. vyd. Brno: Print-Typia, spol. s.r.o. 2001. ISBN 80-86384-00-4.

WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1.

Internetové zdroje

ČESKÁ TELEVIZE. *Diskriminace Romů v Česku přetrvává*. [online]. 2020-04-16 [citováno 2021-01-22]. Dostupné z : Diskriminace Romů v Česku přetrvává, upozorňuje Amnesty International. Ocenila demonstrace — ČT24 — Česká televize (ceskatelevize.cz)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Počet obyvatel v obcích k 1.1.2019*. [online]. 2017-04-30 [citováno 2021-02-09]. Dostupné z : Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2019 | ČSÚ (czso.cz)

DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE. *O nás*. [online]. 2019. [citováno 2021-02-12]. Dostupné z : <https://www.ddmrumburk.cz/informace/o-nas/>

GAC. *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*. [online]. 2007-11-20 [citováno 2021-01-27]. Dostupné z : Microsoft Word - Analýza_vzdelavacich_potreb_romskych_deti_FINAL_.doc (gac.cz)

GAC. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. 2014-2015 [citováno 2021-02-02]. Dostupné z : GAC - Aktuální zakázky

KOSTKA KRÁSNÁ LÍPA. *Komunitní centrum*. [online]. 2016. [citováno 2021-02-12]. Dostupné z : <http://www.komunitnicentrum.com>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Nezaměstnanost v obcích od března 2014*. [online]. 2021-04-01 [citováno 2021-04-10]. Dostupné z : [Vizualizace \(mpsv.cz\)](#)

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Udalosti ve Šluknovském výběžku*. [online]. 2011 [citováno 2021-02-10]. Dostupné z : www.mvcr.cz/soubor/udalosti-ve-sluknovskem-vybezku-k-pdf.aspx

MŠMT. *Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělání*. [online]. 2019-09-20 [citováno 2021-01-27]. Dostupné z : Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělávání, MŠMT ČR (msmt.cz)

MŠMT. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice*. [online]. 2018-09-20 [citováno 2021-01-27]. Dostupné z : Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 | Vláda ČR (vlada.cz)

ROMEACZ. *Rumburk odmítl návrhy na klub pro romské děti i romské hlídky*. [online]. 2011-09-22. [citováno 2021-02-10]. Dostupné z : Rumburk odmítl návrhy na klub pro romské děti i romské hlídky - Romea.cz

SALESIÁNSKÝ KLUB MLÁDEŽE RUMBURK – JIŘÍKOV. *Naše činnost*. [online]. 2019. [citováno 2021-02-12]. Dostupné z : <http://skmrumburkjiřikov.sdb.cz/nase-cinnost/>

SCHRÖDINGERŮV INSTITUT. *O nás*. [online]. 2019. [citováno 2021-02-10]. Dostupné z : <https://www.sinstitut.cz/o-institutu>

SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA. *Volný čas ve výzkumném diskurzu v konsekvencích témat sociální pedagogiky*. [online]. 2017. [citováno 2021-04-10]. Dostupné z : VOLNÝ ČAS STUDIE_SocEd_05-01-2017.pdf

STEM. *Ústav empirických výzkumů: Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům*. [online]. 2016-03 [citováno 2021-02-02]. Dostupné z : <https://www.stem.cz/jaky-je-vztah-obcanu-cr-k-ruznyrnarodum-a-etnikum/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dotace*. [online]. 2020-08-28 [citováno 2021-02-03]. Dostupné z : Dotace | Vláda ČR (vlada.cz)

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce romské integrace 2004*. [online]. 2006-12-18 [citováno 2017-06-06]. Dostupné z : <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/koncepceromske-integrace-2004-20320/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Rada vlády pro národnostní menšiny*. [online]. [citováno 2021-02-03]. Dostupné z : Národnostní menšiny | Vláda ČR (vlada.cz)

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie romské integrace 2021-2030*. [online]. 2020-12-20 [citováno 2021-01-22]. Dostupné z : Programmable Search Engine (google.com)

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018*. [online]. 2018-08-22 [citováno 2021-01-22]. Dostupné z : III (vlada.cz)

7 Přílohy

Dotazník

Ahoj,

jmenuji se Alexandr Rokos a studuji na Technické univerzitě v Liberci, Fakultě přírodovědně – humanitní a ekonomické. Pro účely bakalářské práce bych potřeboval zjistit, jak kluci a děvčata ve Šluknovském výběžku tráví volný čas. Dotazník je anonymní, slouží pouze pro účely této práce. Buď tak hodný (á) a odpověz mně na několik otázek. Dotazník obsahuje otázky, kde odpověď označíš zakřížkováním čtverečku, a otázky, na které odpovíš slovně. Děkuji.

1. Pohlaví:

chlapec dívka

2. Kolik je ti let?

3. Co pro tebe znamená volný čas

.....

4. Kolik hodin volného času přibližně máš denně? (napiš číslo)

5. Navštěvuješ nyní nějaký kroužek? (Pokud NE pokračuj na otázku č. 8)

Ano Ne (pokud NE jdi na otázku č. 8)

6. Jaký kroužek/y nyní navštěvuješ?

napiš

7. Vybral/a sis tento kroužek (Označ jednu odpověď)

sám/a

společně s rodiči

protože tam chodí kamarádi

poradil/a mi to pan/í učitelka

poradili mi to sourozenci

někdo jiný (doplň)

8. Pokud nenavštěvuješ kroužky, z jakého důvodu? (Můžeš označit několik odpovědí)

- nedostatek peněz
- naši s tím nesouhlasí
- obtížně se tam dojíždí
- nemám o to zájem (v tomto případě pokračuj dále na otázku č. 12)
- kroužek který by mě zajímal u nás neexistuje
- jiný důvod (uved')

9. Chtěl/a bys navštěvovat nějaký kroužek?

- Ano
- Ne (pokud NE pokračuj na otázku č.14)

10. Kroužek, s jakým zaměřením bys chtěl/a navštěvovat?

.....

11. Pokud navštěvuješ nějaký kroužek či kroužky, jak často v týdnu (zakřížkuj)

- 1x, 2x, 3x, 4x, 5x

12. Kolik hodin týdně celkem trávíš na kroužku/kroužcích?

(napiš číslo) hodin

13. Musíš na nějaký kroužek dojíždět? Ano Ne

14. Co nejraději děláš ve svém volném čase? (Označ jednu možnost)

- nic (odpočívání, čtení, poslouchání hudby)
- hraju na počítači (tabletu, mobilu, herní konzoli),
- jsem na Facebooku,
- dívám se na televizi,
- chodím do kroužku
- jsem s kamarády,

pokud děláš něco jiného napiš to

15. Označ křížkem činnost dle toho, kolik času jí věnuješ. (**Příklad:** Řádek sledování televize, zakřížkuješ ve sloupci SPÍŠE MÁLO)

	HODNĚ	SPÍŠE MÁLO	MÁLO	ŽÁDNÝ	NEVÍM
Příprava do školy					
Sledování televize					
Počítač					
Mobil					
Pohyb venku					
Kroužky					
Sportování					
Čas s rodiči a příbuznými					
Pomoc v domácnosti					
Čas strávený s kamarády					

16. Kde trávíš nejvíce volného času (Označ jednu odpověď)

- zahrada hřiště (dětské, sportovní) ulice park příroda domov

17. S kým nejraději trávíš svůj volný čas? (Označ jednu možnost)

- s kamarády s rodiči (doma, na výletech atd.)
 s babičkou a dědou se sourozenci
 s někým jiným (doplň)

18. Které z těchto věcí jsou dostupné v místě, kde bydlíš?

- Skatepark, Workautové hřiště, Hřiště na basketbal, hřiště pro děti, přírodní hřiště v parku, bazén, venkovní koupaliště, klubová zařízení, sportovní kroužky (judo, kopaná, atletický oddíl, florbal, basketbal, tenis, hokej), sportovní areály, junák, dům dětí a mládeže, základní umělecká škola, kroužky ve škole, kroužky v družině, zájmové činnosti v komunitních centrech, kroužky v charitativních organizacích, jiná zařízení (napiš jaká)

19. Víš, co je to Schrödingerův institut? Ano Ne Pokud ANO, napiš, co to je.

.....

20. Zajímají se rodiče o to, jak a kde trávíš volný čas?

- Ano Ne Někdy